

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему

«ФОРМУВАННЯ І СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ВОЛОНТЕРСТВА
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ»

до захисту

Студентка 2 курсу магістратури заочної форми навчання спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» освітньо – професійної програми «Парламентаризм та парламентська діяльність»
Новікова Олена Валентинівна

Науковий керівник: професор кафедри парламентаризму, д.пед.н., проф.,
Даниленко Лідія Іванівна

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі немає запозичень із праць інших авторів без відповідних посилань

Студентка
(підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри парламентаризму від «04» 12 2023 р., протокол № 14.

Завідувач кафедри парламентаризму, доктор політичних наук, професор
Гошовська Валентина Андріївна
(підпис)

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Новікова О.В. «Формування і становлення інституту волонтерства в сучасній Україні» – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

Метою магістерської роботи є аналіз особливостей організаційно-правового регулювання інституту волонтерства в Україні та визначення напрямів його удосконалення, з'ясування сутності та змісту волонтерської діяльності, поняття «волонтерство», «інститут волонтерства», дослідження особливості активізації та розвитку волонтерства в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації, розкриття особливостей основних напрямів волонтерської діяльності.

У роботі вивчається генезис та розвиток волонтерської діяльності українського суспільства, крізь призму державної підтримки волонтерства.

Визначено оптимальний механізм співпраці органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та ГО для надання необхідної допомоги вимушено переміщеним особам на прикладі об'єднаної територіальної громади. Проаналізовано головні потреби ВПО та ступінь їх забезпечення.

Узагальнено накопичений досвід розв'язання проблем ВПО, пов'язаних з їх розміщенням, працевлаштуванням, суспільною та економічною інтеграцією.

Запропоновано рекомендації з удосконалення нормативно-правового забезпечення та організаційно-правового регулювання інституту волонтерства в Україні.

Ключові слова: публічне управління, національна безпека, волонтер, волонтерство, волонтерський рух, громадське суспільство, ВПО, гуманітарна допомога, інструменти надання гуманітарної допомоги.

SUMMARY

Novikova O.V. «Formation and development of the institute of volunteering in modern Ukraine» – qualification MA work as of the rights of manuscript.

Qualification master work to get the degree of the higher education of the second level (Master) level as of 28 specialty «Public Management and administration». – Science institute of Public Management and State Service of Kyiv Taras Shevchenka National University after Taras Shevchenka, Kyiv, 2023.

The aim of Master work is an analysis of peculiarities of organization and rights to regulate the institute of volunteering in Ukraine and definition of directions of its improvement, finding the sense and content of the volunteering activity, notion «volunteering», «the institute of volunteering», finding the particularities and activation, development of the volunteering in conditions of full scale invasion of the Russian Federation, opening the particularities of basic directions of the volunteering activity.

In this work the genesis of volunteering and its development within Ukrainian community, versus support of the volunteering by the state.

The optimal mechanism of the collaboration between organs of the execution power, organs of local power and NGOs in order to serve the required aid service to the locally displaced persons at the example of collected territorial unit. Main needs of the displaced persons and the degree of their procurement are being analyzed.

Accumulated experience of solution for displaced persons, connected with their location, dispersal, work, social and economic integration.

Applied recommendations over improvement of normative - legal provision and organization and legal regulation of the institute of volunteering in Ukraine.

Key words: national security, volunteer, volunteering, voluntary movement, civil society, displaced persons (internally displaced persons), humanitarian aid, instruments to serve humanitarian aid, national security and integral elements, volunteering as integral part of general security system.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ ВОЛОНТЕРСТВА В УКРАЇНІ	
1.1. Визначення поняття «волонтерства» та волонтерської діяльності	13
1.2. Становлення та розвиток волонтерської діяльності в світі та в Україні	17
1.3. Волонтерство як структурна одиниця публічного управління та безпеки України	32
Висновки до розділу 1	
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ ДОСВІД ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ	
2.1. Українське волонтерство як унікальний рух самовиявлення і самоорганізації суспільства заради збереження національної ідеї та безпеки	44
2.2. Особливості та напрямки волонтерства в Україні в умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну	46
2.3. Механізм співпраці для надання допомоги на прикладі одного з напрямків волонтерської діяльності – вимушено переміщеним особам (ВПО)	49
2.3.1. Співпраця органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та ГО, для надання необхідної допомоги ВПО в Бориспільському районі, на прикладі співпраці в місті Бориспіль	50
2.3.2. Аналіз головних потреб ВПО. Узагальнення накопиченого досвіду в розв'язанні проблем ВПО	63
Висновки до розділу 2	

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ВОЛОНТЕРСТВА В УКРАЇНІ

3.1. Нормативно-правове та організаційно-правове регулювання інституту волонтерства в Україні. **67**

3.2. Зарубіжний досвід нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності **78**

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ **85**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ **89**

ВСТУП

Актуальність теми. В ситуації коли наша держава зіштовхнулася з катастрофою світового масштабу, через посилення зовнішніх і внутрішніх викликів, які постали перед Україною «та її громадянами, в період загострення невизначеності й нестабільності, суспільство відчуває гостру потребу у механізмах надання оперативних, виважених та адекватних відповідей для мінімізації ризиків і загроз, у способах вирішення пріоритетних проблем та оперативного реагування при їх виникненні. Яскравим проявом мобілізації та залучення соціальних ресурсів громадянської участі та конструктивної самоорганізації активної частини населення, спрямованої на вирішення найгостріших проблем сьогодення, став швидкий розвиток волонтерської діяльності в Україні. Набутий досвід є надзвичайно цінним, з точки зору розвитку громадянського суспільства в Україні, а його дослідження та пошук шляхів подальшого використання є одним з головних завдань як науковців, так і представників системи державного (публічного) управління» [15, с. 25]. Саме тому, через те, що саме волонтерський рух з початку введення воєнного стану в Україні 24.02.2022 року врятував нашу країну, я вважаю тему: «Формування і становлення інституту волонтерства в сучасній Україні» - найбільш актуальною. А розвиток волонтерської діяльності

«Волонтерська діяльність для України та українського народу, починаючи з початком російсько-української війни 2014 року, набула особливого значення. Цинічне повномасштабне вторгнення російських окупантів в Україну 24 лютого 2022 року, призвело до консолідації всього українського народу та спричинило нову потужну хвилю волонтерського руху в країні у межах українського руху спротиву. Саме це врятувало нашу країну від знищення, як держави. А відповідно, громадянське суспільство стало на захист національної безпеки своєї батьківщини. І актуальність теми

полягає в тому, що на сьогодні, люди продовжують підтримувати основні складові безпеки у внутрішній сфері: політичну, економічну, соціально-культурну, інформаційну та екологічну, військову, науково-технологічну. В кожному з цих напрямків 24/7 проводять роботу волонтери, інколи навіть не розуміючи це.

Одночасне забезпечення національної безпеки у всіх її сферах потребує значних фінансових ресурсів, які, на жаль, у повному обсязі в бюджеті не передбачені. Тому багато проблем національної безпеки Україна може вирішувати тільки у співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями. Але більшість цих організацій працює з вітчизняними громадськими об'єднаннями. І тому, окрім різних благодійних українських фондів, офіційних волонтерських організацій, що працювали в цій царині вже багато років, шляхом самоорганізації виникла велика кількість нових волонтерських організацій (великих і малих за кількістю їх членів). Саме ці організації, іноді в співпраці з органами влади, взяли на себе питання забезпечення великої кількості соціальних проєктів. За інформацією засновника і редактора Всеукраїнської християнської газети «Слово про Слово» Анатолія Якобчука, що посилався на видання The Village, в перші дні вторгнення Росії в Україну було створено понад - 1700 волонтерських організацій» [1, с.232].

На превеликий жаль військова агресія Російської Федерації засвідчили, що українські структури державного управління за більшістю напрямків продемонстрували низькі показники результативності, а в окремих випадках – навіть неспроможність розв'язати нагальні, важливі проблеми, які постали перед країною, регіонами та громадянами. На цей час Україна опинилась у ситуації нестачі внутрішніх і зовнішніх ресурсів – економічних, людських, трудових, фінансових, особистісних тощо. Тому надзвичайно актуалізувалася проблема мобілізації внутрішніх ресурсів країни та її регіонів для забезпечення самозахисту та соціальної безпеки. Одним з

яскравих проявів мобілізації та залучення соціальних ресурсів громадянської участі та конструктивної самоорганізації активної частини населення, спрямованої на вирішення найгостріших проблем сьогодення, став швидкий розвиток волонтерської діяльності в Україні. Досвід, який набула наша країна є надзвичайно цінним, з точки зору розвитку громадянського суспільства в Україні, а його дослідження та пошук шляхів, подальшого використання є одним з головних завдань як науковців, так і представників системи державного управління не тільки українського політикуму, а і всього світу.

Аналіз досліджень та публікацій. Досліджено формування інституту волонтерства в Україні та визначено напрямки діяльності взагалі. Проведено аналіз особливостей організаційно-правового регулювання інституту волонтерства в Україні. Визначено напрями удосконалення волонтерської діяльності, досліджено особливості активізації та розвитку волонтерства в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації, розкриття особливостей основних напрямів волонтерської діяльності в Україні, у тому числі з врахуванням відповідного світового досвіду та досвіду численних вітчизняних дослідників в даному середовищі. Зокрема, проаналізовано роботи та наукові нариси: Олешко Н.П., Тютюнїна А.О., Панькова О.В., Касперович О.ю, Іщенко О.В., Якобчук А., Горінов П., Драпушко Р., Вашкович В., Чайка І.Ю., Бондаренко А., Вдовчов Ю., Осовська Г., Грищенко Н.І. та інші. У свою чергу вивчено методичні рекомендації, посібники та практичні матеріали щодо питання волонтерської діяльності та регулювання благодійної допомоги в Україні таких вітчизняних дослідників як Лещенко М.О., Брика Я.А, Говоруна Н.В. Сірко В.С., Міненко Г.М, Ігнатуша А.Л та багатьох інших.

Мета і завдання кваліфікаційної магістерської роботи. – «оцінити існуючий мобілізаційний ресурсний потенціал волонтерського руху в Україні в контексті запропонованого теоретичного підходу до розробки механізмів залучення соціальних ресурсів громадських об'єднань та відповідної

класифікації соціальних ресурсів організацій громадянського суспільства та переліку показників для їх оцінювання» [2, с.67]. «З огляду на новизну використаного теоретичного підходу, проведене дослідження має, насамперед, розвідувальний характер. Його мета – по-перше, первинна апробація методики та інструментарію, запропонованих авторами в публікаціях, по-друге, попередня оцінка мобілізаційного потенціалу волонтерського руху в Україні з урахуванням системи внутрішніх і зовнішніх факторів, що на нього впливають» [2, с. 71].

«Теоретична база дослідження являє собою поєднання теорії мобілізації ресурсів і соціокультурного підходу. Доцільність такого поєднання ґрунтується, з одного боку, на наявності в теорії мобілізації ресурсів добре розвинутої класифікації соціальних ресурсів, а з іншого – на необхідності дослідити та врахувати соціокультурну специфіку українського суспільства, насамперед, ціннісно-мотиваційний аспект, для чого в нагоді стає соціокультурний підхід. Отже, він має бути методологічною основою використання та змістовного наповнення теорії мобілізації ресурсів, що дозволить з'ясувати стан і можливості їх залучення, визначити показники вимірювання, а також створить необхідні передумови для розробки та впровадження дієвих механізмів залучення соціальних ресурсів громадянського суспільства (в тому числі й волонтерських організацій та рухів) до процесів реформ і розвитку» [2, с. 66].

Об'єкт і предмет кваліфікаційної магістерської роботи.

Об'єкт дослідження – волонтерство в Україні.

Предмет дослідження - організаційно-правове регулювання волонтерської діяльності та механізми удосконалення в наданні гуманітарної допомоги в Україні. Вплив громадянського суспільства на збереження національної безпеки. Практичне вивчення надання допомоги по одному з напрямків волонтерської діяльності – допомога ВПО.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові та

спеціальні методи дослідження. Для досягнення мети та завдань магістерської роботи використано ряд методів загальнонаукового та специфічно-соціологічного характеру:

- порівняльного аналізу і синтезу для концептуалізації понять волонтерства, волонтерської діяльності та волонтерських організацій та принципів їх функціонування;

- типологізації, для виявлення основних засад функціонування волонтерських організацій; моніторингу наявних даних для визначення стану проблеми.

Серед методів специфічно соціологічного характеру, було використаний такий метод як фокус-групове інтерв'ю для збору якісної інформації та контент-аналіз наявних статей по даній тематиці.

Нарешті, інформаційно-аналітичний огляд нормативно- правових актів було здійснено на основі формально- логічного методу.

Наукова новизна одержаних результатів. У представленій магістерській роботі:

1. набуло подальшого розвитку висвітлення діяльності волонтерства в період військового стану в Україні;
2. окреслено правовову проблематику волонтерської діяльності в Україні;
3. вдосконалено підходи для визначення мотивацій, функцій, завдань та форм діяльності волонтерів в зоні збройного конфлікту в Україні на основі проведення якісного соціального дослідження - фокус-групового інтерв'ю;
4. «визначено ключові напрями взаємодії національної безпеки, політичної системи, громадянського суспільства задля удосконалення організаційно-правового регулювання волонтерства в Україні» [50, с.10], що передбачає:

- 1) внесення відповідних змін у законодавство з урахуванням позицій

зацікавлених сторін;

2) розробку та впровадження механізмів співпраці між різними органами публічної влади заради реалізації ефективного контролю за ввезенням, обліком, транспортуванням, розподілом гуманітарної допомоги;

3) впровадження прозорої системи обліку гуманітарної допомоги;

4) посилення відповідальності за незаконне користування гуманітарною допомогою;

5) забезпечення інформаційної безпеки та публічної інформації, щодо надання гуманітарної допомоги;

Практичне значення отриманих результатів. Отримані наукові результати, представлені у висновках та рекомендаціях магістерської роботи, можуть бути використані органами публічної влади у процесах удосконалення чинного законодавства, присвяченого взаємодії державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування, представників громадських об'єднань, науковців та населення, зокрема у контексті внесення відповідних змін, доповнень до окремих нормативно-правових актів та механізмів надання гуманітарної допомоги.

Крім того, окремі положення магістерської роботи можуть бути використані в підготовці навчальних програм дисциплін, тренінгів, курсів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації у майбутньому, коли інститут волонтерства буде розглядатися як економічна складова в формуванні бюджету, а також безпекова складова.

Особистий внесок. Магістерська робота є самостійним завершеним дослідженням. Усі наукові та практичні положення, результати, висновки та рекомендації, представлені у роботі, одержані автором самостійно.

Структура та обсяг кваліфікаційної магістерської роботи. Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, висновків, трьох розділів, восьми пунктів, трьох підпунктів та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 94 сторінок. Робота містить 1 Додаток. Список

використаних джерел налічує 52 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ ВОЛОНТЕРСТВА В УКРАЇНІ

1.1. Визначення поняття «волонтерства» та волонтерської діяльності

««Волонтер» з французької мови означає «доброволець», тобто «волонтерство» - суспільно важлива, безкорислива, добровільна діяльність. Принципом такої діяльності є - особистість, що діє за покликом душі, через потребу реалізувати свою громадську позицію. Саме це сприяє формуванню суспільної свідомості. Також важливим є те, що волонтери прагнуть особисто брати участь у вирішенні певної суспільно важливої для нації в цілому проблеми. Розвиток волонтерства в Україні розпочав свій розвиток ще з ХІХ століття, коли створювались громадські організації, що опікувались лікарнями, притулками, безкоштовними їдальнями тощо. Волонтери навчали грамоти (значна їх діяльність у даному напрямі спостерігалась на західноукраїнських землях), опікувались будинками для безхатченків та створювали товариства тверезості. Зазначу, що участь у волонтерській діяльності не має релігійних, вікових, расових, гендерних чи політичних меж. Тому специфікою українських волонтерів є те, що кожний з них є небайдужим до свого оточення і вирішує проблеми, які турбують як окрему людину, так і країну загалом. Волонтери це зазвичай звичайні люди, які вкладають свої ресурси, час і талант для втілення відповідних проектів та надання допомоги» [33, с.92].

Поняття «волонтерська діяльність» має свій початок в українській науковій літературі, починаючи з 90-х років ХХ століття. Перегляд різних словників - соціологічних, філософських і тлумачних словників, виданих до цього періоду, свідчить про його відсутність у цих виданнях.

Проте соціологічний словник С. А. Купрієнка, опублікований у 2015 році, трактує термін «волонтерство» як «добровільне виконання обов'язків з надання соціальної допомоги, послуг, добровільного патронажу над

інвалідами, хворими і старезними, а також соціальними групами населення, що опинилися в складних життєвих умовах» [3, с.11].

«Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи визначає волонтерський рух (volunteer movement) як «доброчинну діяльність, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства у цілому» [4, с.322].

У словнику із соціальної роботи наводиться таке тлумачення цього поняття: «Волонтерство - це добровільне прийняття обов'язків з надання безоплатної соціальної допомоги, послуг, патронажу над інвалідами, хворими та людьми похилого віку, а також особами і соціальними групами, які опинилися в складній життєвій ситуації» [5, с. 9].

В. В. Вашкович визначає волонтерську діяльність як «специфічну форму благодійництва, добровільну, безоплатну діяльність, яка характеризується вчиненням активних дій суб'єктом надання волонтерської допомоги на користь отримувача волонтерської допомоги з метою покращення його стану» [6, с. 46].

В. О. Болотова, Н. О. Ляшенко та Т. М. Байдак під волонтерською діяльністю розуміють «окремий вид соціальної активності, ознаками якого є відсутність винагороди (фінансове відшкодування повинне бути менше вартості виконаної роботи), добровільність, користь від діяльності (групі або особам, що одержують винагороду, або суспільству в цілому, навколишньому середовищу)» [7, с.49].

З точки зору І. Д. Звереві, волонтерська робота - це «доброчинна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому» [8, с. 38].

Становить також інтерес підхід до поняття «волонтерська діяльність» І. В. Літяги та С. М. Ситняківської, які стверджують, що «волонтерська

діяльність - це будь-яка соціальна, суспільно корисна, систематична та вмотивована неприбуткова діяльність фізичних і юридичних осіб, що проводиться шляхом виконання робіт, надання послуг громадянам, організаціям та суспільству загалом» [9, с.117].

Волонтерська діяльність, на думку К. О. Сидоренка, це « специфічна форма благодійництва, добровільна, безоплатна діяльність, яка характеризується вчиненням активних дій суб'єктом надання волонтерської допомоги на користь отримувача волонтерської допомоги з метою покращення його стану» [10, с.8].

Горінов Павло Валерійович та Драпушко Ростислав Григорович в своїй монографії ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ (соціально-правове дослідження) також посилаються на те, що волонтерство - є соціальним феноменом сучасного суспільства і є предметом дослідження багатьох українських і зарубіжних учених. Так, досліджуючи феномен волонтерства, вони звертають увагу, що І. Ю. Чайка, визначає його як «суспільно корисну діяльність, що не має на меті досягнення інших цілей крім суспільного блага; волонтерство не є діяльністю на благо держави, воно не має політичного забарвлення, ґрунтується на загальнолюдських цінностях» [11, с.77].

Розглядаючи волонтерство як соціокультурну практику, О. О. Проценко трактує його як «узвичаєні дії людини або групи людей, що мають добровільний, реципрокний характер, спрямовані на вирішення соціальних проблем певних категорій населення та залежать від соціокультурного контексту, зокрема цінностей, норм, традицій, взірців поведінки тощо історично конкретного суспільства» [12, с.6].

В. С. Сірко для характеристики сутності волонтерської діяльності пропонує наступне визначення: «Волонтерська діяльність - це добровільна, усвідомлена, безкорислива, цільова, суспільно корисна діяльність суб'єктів щодо надання допомоги на користь отримувача волонтерської допомоги»

[13, с.44].

Н. І. Грищенко вважає, що «волонтерство - це ефективний спосіб об'єднання зусиль і ресурсів суспільства та держави у вирішенні соціальних завдань, мобілізації громадської ініціативи, соціальної консолідації суспільства, метод впливу на підвищення ефективності соціальної політики і в цілому - досягнення благополуччя суспільства» [14, с.78]

У результаті зміни політичних реалій життя в Україні трактування поняття « волонтерська діяльність» набуває нових рис. Так, О. В. Панькова, О. Ю. Касперович та О. В. Іщенко зазначають, що «на сьогодні під волонтерською діяльністю в Україні розуміють, насамперед, добровільну діяльність громадян чи громадських об'єднань, прямо чи опосередковано пов'язану з допомогою постраждалому від воєнного конфлікту мирному населенню, переселенцям і військовим» [15, с. 27].

А. Бондаренко та Ю. Вдовцов переконані в тому, що «волонтерство - це відповідальна участь і практика громадянської солідарності, віддана подоланню економічної, соціальної, культурної, релігійної та політичної несправедливості. Воно поширює, захищає і плекає загальний добробут країни й світу. Волонтерство пропонує відповіді та проекти, які залучають якомога більше людей до розбудови суспільства, придатного для життя» [16, с. 13].

Зарубіжні дослідники визначають волонтерство як «комплекс заходів чи вид роботи, реалізований у вільний час без будь-якої грошової компенсації» [17, с.112]; як «зобов'язання витратити свій час та енергію на благо суспільства, спільноти, оточуючих людей (не родичів), яке здійснюється за власним вибором, без очікування будь-якої матеріальної винагороди за працю».

У статті 1 Закону України « Про волонтерську діяльність» зазначається, що «волонтерська діяльність - добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання

волонтерської допомоги». Поняття «волонтер» трактується так: «Волонтер - фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги» [18].

«Ідея соціального служіння, надання безоплатної допомоги тим, хто її потребує, активне залучення громадян до суспільно-корисної діяльності, зокрема надання допомоги постраждалим в результаті стихійних лих, екологічних, промислових, гуманітарних катастроф, соціальних, національних, релігійних конфліктів і протистоянь, сприймаються в розвинутих країнах як цілком буденне явище» [19].

Тому треба віддати шану, кожному свідомому українцю, який своїм покликом вірний своїй країні і намагається привернути увагу світу до війни в Україні і масштабу катастрофи, яку вона викликала.

1.2. Становлення та розвиток волонтерської діяльності в світі та в Україні

«Світове співтовариство визнає волонтерський рух способом збереження та зміцнення загальнолюдських цінностей, реалізації прав і обов'язків громадян, особистісного зростання шляхом усвідомлення людського потенціалу. У Всесвітній Декларації Волонтерства відзначається, що волонтерська діяльність становить фундамент громадянського суспільства, привносячи в життя людей потребу в мирі, свободі, безпеці та справедливості. Вагомість волонтерської діяльності в світовому вимірі підтверджується її визнанням Організацією Об'єднаних Націй як суспільно корисної діяльності на добровільній основі, яка повинна бути важливою складовою будь-якої стратегії, націленої на вирішення проблем, особливо в таких сферах, як боротьба з бідністю, сталий розвиток, охорона здоров'я, упередження лих та вчасне реагування, соціальна інтеграція, подолання соціальної нерівності та дискримінації тощо. Відповідні положення Резолюції ООН та рекомендація щодо підтримки волонтерського руху пропонують урядам всіх держав включити волонтерство в національні плани розвитку як

компонент з досягнення цілей сталого розвитку» [20, с.78].

«Поштовхом до виникнення волонтерства, як вже було наведено раніше були виклики суспільства, з якими не мала змоги впоратись держава. У світовій практиці першими волонтерами були люди, які допомагали військовим, а також цивільному населенню під час військових подій. Під час Першої світової війни тисячі медсестер волонтерів піклувалися про поранених солдат, кількість потерпілих збільшувалась кожного дня, тому волонтерська допомога була вкрай важливою та необхідною при допомозі пораненим військовим під час війни. Багато жінок з усього світу вступили в ряди медсестер, щоб підтримати своїми зусиллями армію, надаючи догляд солдатам, які стали жертвами війни, що виникла в Європі. Поява жінок волонтерів також пов'язана з феміністичними настроями, коли жінки намагалися показати, що війна – це не тільки чоловіча справа, вони також можуть вплинути на хід військових подій і своїми силами допомогти армії» [21, с.373-374]. «Після закінчення Другої Світової Війни, коли волонтерство перестало бути лише військовою повинністю, воно почало утворюватися як суспільний інструмент для соціальної допомоги. Наприклад, волонтери із різних країн Європи об'єднувалися у громади і розбудовували втрачені під час бомбардувань міста. Країнами з найбільш розвиненим волонтерським рухом прийнято вважати США, Велику Британію та Нідерланди. Наприклад, у 1939 році Британський Червоний Хрест утворив «Об'єднану Військову Організацію», яка допомагала більш ефективно координувати роботу під час війни. Ця організація займалась видачею таких важливих речей як: продукти харчування, медичні засоби, ковдри та одяг для людей в центрах швидкої допомоги та в лікарнях. У жовтні 1939 року Об'єднана Військова Організація утворила спеціальний департамент, який відповідав за перевезення поранених. Протягом війни департамент забезпечив волонтерів сотнями машин швидкої допомоги, тому добровольці займались транспортуванням людей з небезпечних будівель, забезпечували центри захисту від обстрілів,

та надавали першу медичну допомогу. Також Червоний Хрест Британії заснував департамент поранених та зниклих безвісті, щоб допомогти людям дізнатися інформацію щодо їхніх родичів. Сім'ї, які не мали новин про своїх близьких, могли скористатися послугою, щоб з'ясувати, чи вони в безпеці. Волонтери Червоного Хреста проводили службу пошуку в лікарнях, щоб отримати інформацію від пацієнтів про людей, які зникли, потрапили в полон, або загинули. Волонтери також повідомляли про стан хворих родичам, відправляли листи за кордон, якщо це були іноземні солдати. Ще один важливий підрозділ роботи Червоного Хреста Британії був департамент військовополонених. Волонтери займалися пакуванням і відправкою посилок військовополоненим, які знаходилися за територією Британії. Такі посилки значно покращували життя полонених, і психологічно допомагали впоратись з обставинами у які вони потрапили, адже вони отримували книжки, листи від родичів, та навіть спортивне спорядження. У Великобританії до кінця 40-х років XX ст., основні медичні та соціальні послуги надавалися волонтерськими організаціями, їхня діяльність доповнювала безпосередню допомогу родині й громади» [21, с.38]. «Під час Другої Світової Війни по всій території Британії, від маленьких селищ до великих міст, були розташовані лікарні, які знаходились у приватних будинках. Реабілітаційні центри будували у заміських маєтках приватних осіб. Після закінчення війни робота волонтерів не припинилась, відбувалась репатріація військових, а також їхня інтеграція в нове суспільство. Червоний Хрест займався збором коштів для найбільш уражених груп населення, і забезпечував їх усім необхідним» [21, с.39].

«У 1882 році Клара Бартон заснувала «Американський Червоний Хрест», який також відіграв важливу роль під час Першої Світової Війни. Ними до Європи був відправлений «Корабель Милосердя» на борту якого перебувало 170 медсестер та хірургів, які їхали для надання першої медичної допомоги бійцям. Через те, що потреб стало все більше, війна

загострювалася і відчувалась нестача людських ресурсів керуючи організацією скликали всіх бажаючих вступити в ряди волонтерів. Таким чином до Червоного Хреста приєдналося 20 мільйонів дорослих та 11 мільйонів молодих людей, а більше 8 мільйонів дорослих вже були добровільними працівниками. Як Британський Червоний Хрест, Американський також мав свої підрозділи, найголовнішими чотирма були:

- 1) Допомога американським збройним силам;
- 2) Допомога іноземним арміям, особливо французькій;
- 3) Допомога американським та іноземним військовополоненим;

4) Допомога цивільному населенню, особливо дітям. Одними із функцій Червоного Хреста були: підтримка зв'язку між військовими і їхніми сім'ями, фінансування родин, інформування людей щодо долі їхніх рідних на фронті. Також Червоний Хрест займався матеріальним забезпеченням, їжею та медикаментами для усіх потребуючих. Надання першої медичної допомоги, організація лікарень та надання медичних послуг, а також їхнє технічне забезпечення» [22]. «Проте, навіть до військових подій волонтерської діяльності в США була не менш розвинена, вона мала стихійний характер і проявляла себе як форму громадянського суспільства. Волонтерська робота полягала в організації недільних шкіл, технічному оснащенні вулиць ліхтарями, ініціативністю громади щодо роботи на суспільне благо. Так, наприклад, у 1736 році Бенджамін Франклін формально закріплює організацію «добровільні пожежники Філадельфії». В рамках цієї організації, яка складалась із 30 чоловік, добровольці виконували роль пожежників» [23, с.11].

«Активізацію і розвиток волонтерського руху у США також пов'язують з релігійними віруваннями XIX століття. Місцеві церкви заохочували людей до соціальної роботи, прихожан залучали до роботи з людьми, які втратили свій дім, з хворими та соціально незахищеними верствами населення. Ще одним важливим етапом у формуванні

волонтерської діяльності в американському суспільстві була велика депресія. Це був період коли більшість громадян опинилися за межею бідності, залишилися без роботи і не мали можливості платити за місце проживання. У ХІХ ст. за ініціативи Ф.Рузвельта в рамках політики "Нового курсу" з метою зниження рівня безробіття та для виконання важливої роботи зі збереження довкілля та природних ресурсів була створена організація «Civilian Conservation Corps» [23, с.12]. «Програма здобула надзвичайну популярність серед населення, ставши прообразом для великої кількості масових, передусім, екологічно орієнтованих проєктів. За свою роботу вони отримували їжу, притулок і невеликі грошові винагородження. Таким чином працездатні, проте безробітні люди були наділені всім необхідним, водночас виконуючи суспільно необхідні роботи для захисту навколишнього середовища. Волонтерська діяльність в США дає змогу отримати кваліфікаційні навички, підвищити свій статус у суспільстві, адже добровільна допомога вважається престижним заняттям, така діяльність також дозволяє знайти роботу, та навіть вступити до вищого навчального закладу. Таким чином США стала однією з країн де волонтерство розвинене на дуже високому рівні. Переживши кілька хвиль спаду і зростання протягом ХХ ст., починаючи з 1990-х років волонтерський рух набув у США масового характеру. За оцінками фахівців, понад 50 % дорослого населення США беруть участь у волонтерській діяльності; близько 80 % благодійних організацій існують саме завдяки роботі волонтерів. Сьогодні основною структурою, завдяки якій американські волонтери можуть знайти собі заняття, а організації та особи, що потребують помічників-волонтерів, можуть заявити про свої потреби, є волонтерські центри, яких у країні діє понад 500. Фінансовий еквівалент волонтерської праці на рік в США становить більш як \$ 5300 млрд.» [24, с.23]. «Отже, волонтерський рух в США є одним із найбільш ранніх і впливових у світі. На прикладі американського суспільства можна побачити як волонтерська діяльність може бути корисною під час

кризових станів, під час війн, екологічних та економічних катастроф. Держава регулює волонтерську діяльність і намагається однаково залучати волонтерів як у зовнішній так і у внутрішній політиці держави, як на міжнародному так і на національному рівнях, розвиваючи різноманітні види і типи волонтерської допомоги. Також державна політика вправно регулює роботу волонтерських організацій, використовуючи їх як ресурс для вирішення найбільш актуальних соціальних проблем» [27, с.41].

«Робота волонтерів на міжнародному рівні полягає у тому, щоб громадяни інших країн мали змогу ознайомитись з американською культурою, традиціями та звичаями, така діяльність була направлена на популяризацію позитивного іміджу країни. Разом з тим, волонтери мали змогу пізнати інші країни і побачити світ. Також слід зазначити, що таких масштабів волонтерський рух досяг завдяки пропаганді діяльності волонтерів, утворенню волонтерських шкіл, вихованню дітей з ідеологією суспільного служіння, сприймання такої діяльності як суспільно необхідної. Волонтерська робота розуміється як така, що сприяє розвитку держави на політичному і соціальному рівнях. Підтримка громадян і активне залучення їх у добровільну діяльність також сприяє такому широкому розповсюдженню волонтерства в країні. Це відбувається через те, що в США волонтерський рух має дуже організований характер. 14 вересня 1990 р. в Парижі на XI Всесвітній конференції Міжнародної Асоціації добровільних зусиль прийняли Загальну Декларацію про волонтерську діяльність, згідно з якою така діяльність розглядається як інструмент соціального, економічного, культурного, екологічного розвитку. Декларація підкреслює: волонтерство – це добровільний вибір, що відображає особисті погляди і позиції; це активна участь громадянина в житті суспільства, що виражається зазвичай спільною діяльністю в межах різних асоціацій. Волонтерство сприяє поліпшенню якості життя, особистому процвітанню й поглибленню солідарності, реалізації основних потреб на шляху будівництва справедливого й мирного

суспільства, більш збалансованому економічному й соціальному розвитку, створенню нових робочих місць і професій. У Декларації проголошено низку головних принципів руху, зокрема, надання особистих або організованих послуг, а також принцип перетворення волонтерства на елемент особистого розвитку, набуття нових знань і навичок. Ця Декларація підтримує право кожної жінки, чоловіка та дитини на вільне об'єднання у спілки для волонтерської діяльності без будь-якої дискримінації через культурне та етнічне походження незалежно від віросповідання, віку, статі, фізичного, соціального чи економічного становища. Всім людям у світі має бути гарантовано право на вільне витрачання свого часу, таланту й енергії на користь інших людей чи громади, якщо вони працюють індивідуально чи в колективі, не сподіваючись на фінансову винагороду» [25, с.166]. За даними останнього дослідження CAF International, яке відображає стан волонтерства у 2014 р., «найбільше (за відсотком залученого населення) займаються волонтерською діяльністю у таких 5 країнах: М'янма, ШріЛанка, Ліберія, Нова Зеландія, Канада. Найкраща серед європейських країн - Ірландія (№ 11 у рейтингу), де 41% населення бере участь у волонтерській діяльності. У кількісних показниках найбільше людей займається волонтерством в Індії, США, Індонезії, Китаї, Нігерії [26]. У світі волонтерська діяльність характеризується чітким правовим врегулюванням і підтримкою держави. Волонтери отримують стаж роботи за свою діяльність, мають пільги в які входить медичне забезпечення та страхування життя. Такий вид діяльності в Європі розглядається як соціальна послуга, яка привносить свою частку у ВВП, таким самим дозволяє розвиватися економіці країни. Можна вважати, що чим більше ресурсів держава вкладає в розвиток некомерційних підприємств тим більше і швидше вона зможе розкрити свій потенціал у соціально-економічній сфері. Також волонтерство сприяє поширенню демократії, через те, що на громади покладаються суспільно-важливі рішення і люди самі їх приймають. Процедура прийняття рішень, залучення до роботи

та організація діяльності повинна проходити прозоро і демократично. На початку ХХ століття ідея волонтерства в Японії дістала суспільний резонанс, і 1910 року уряд створив систему волонтерської допомоги «Хоумен інн» (сучасна назва «Мінсей інн»). Досі зберігається головний принцип роботи цієї системи: вибрані члени суспільства, завданням котрих є визначення рівня добробуту громадян, діють у співпраці з урядом. В сучасній Японії налічується понад 3300 волонтерських центрів, які працюють майже в усіх муніципалітетах країни» [26]. «Серед європейських країн один з найвищих показників участі населення у волонтерській діяльності спостерігається у Великій Британії - до 30 % та Ірландії - 33 %, а однією з найбільш популярних сфер виступає соціальна робота, хоча за останні роки зросла популярність волонтерства на спортивних заходах та в акціях зі збереження довкілля. За даними Національного центру волонтерської роботи у Великій Британії, головним мотивом для участі у волонтерському русі вважають саму діяльність, яка інтегрує добровольців у суспільство, створюючи певну цілісність із ним (32% - потреба в почутті єдності з людьми» [23, с.28]. «Волонтерський рух у Великобританії має вагому підтримку від уряду, що пояснюється визнанням його як важливого елемента соціальної політики. Особливо це було помітно у 80-ті роки, коли рівень безробіття зріс, і політики, як і суспільство загалом, почали вважати волонтерську роботу частковим вирішенням цієї проблеми. В Європейському Союзі волонтерський рух також користується великою популярністю серед населення. 2011 р. було проголошено роком волонтерства, а його цілями стали: створення сприятливих і полегшених умов для діяльності добровольців країн - членів ЄС, розширення можливостей волонтерських організацій та підвищення якості результатів їхньої діяльності, винагородження та визнання волонтерської діяльності, підвищення обізнаності людей щодо цінностей та важливості волонтерської діяльності» [23, с.31]. «У Німеччині, на відміну від англо-американської традиції, термін " волонтер" і "волонтерство"

зустрічається рідко. Проте використовуються терміни "робота" та "діяльність на громадських засадах". Другий термін охоплює традиційне визначення волонтерської роботи - вона добровільна та безкоштовна. Волонтерська робота в Німеччині виникла в 1788 р. завдяки Гамбурзькому кодексу для бідних. Протягом наступних десятиліть у більшості німецьких поселень соціальний захист бідних було організовано саме завдяки волонтерській роботі, котра була інституціалізована комунальною реформою в Пруссії в 1808 році. Завдяки волонтерам стало можливим надання соціальної допомоги з мінімальним використанням суспільних ресурсів. Волонтерська робота часто означає більше, ніж надання підтримки, а це піднімає проблеми достатньої кваліфікації, компетенції та відповідальності за роботу. Тож, організації та групи організацій розвивають різні моделі волонтерської роботи, що допомагають людям працювати для інших» [27, с.44]. «Зараз у Німеччині волонтерські організації займаються широким спектром соціальних проблем від превентивного запобігання катастрофам до повної реабілітації людини. Найпоширенішими видами волонтерської роботи є допомога людям без місця проживання, малозабезпеченим сім'ям, а також підтримка сімей робітників, волонтери також опікуються людьми, які потребують екстреної допомоги. Характерною рисою волонтерства в Німеччині є наявність серед волонтерів великої кількості пенсіонерів. Люди похилого віку, які вийшли на пенсію активніше залучаються до добровільної допомоги, особливо, якщо це стосується релігійного волонтерства всередині общини. У Франції, близько 20% дорослого населення бере участь у добровільних ініціативах на постійній основі, волонтери також залучаються й до роботи в місцевих органах влади, державних установах, в органах поліції та громадської безпеки, посольствах і консульствах. Найбільш популярними напрямками є проекти в сферах охорони здоров'я та реабілітації, боротьба з ізоляцією та дискримінацією, адаптація іммігрантів, освітні та культурологічні проекти. У Чехії акредитується діяльність неурядових організацій, котрі здійснюють відбір і

навчають волонтерів, підписують з ними контракти і направляють на роботу в організації, які їх потребують. Це можуть бути як державні органи, так і територіальні органи влади та самоврядування. В Угорщині організаторами волонтерської діяльності можуть бути добродійні організації, державні установи, державні або приватні постачальники послуг в сферах соціальної допомоги, культури, освіти і захисту меншин. Організації, котрі залучають на роботу волонтерів, повинні зареєструватися в компетентному міністерстві. Законом Угорщини про суспільно корисну волонтерську діяльність встановлено детальну бюрократичну процедуру реєстрації й умови, при яких в реєстрації може бути відмовлено. В Італії діють встановлені принципи і критерії, котрі регулюють відносини між державними установами і волонтерськими організаціями. Волонтерам надається певний захист та права, для волонтерських організацій встановлено низку обов'язків, зокрема, обов'язкове страхування здоров'я і відповідальності перед третіми особами. Однією з найбільших волонтерських організацій - є Італійський фонд волонтерства, створений за ініціативи Римської ощадної каси, котрий надає консультаційні та освітні послуги волонтерам і волонтерським організаціям. Також він є засновником національних премій задля підтримки найбільш перспективних та ініціативних волонтерських груп, які вирішують соціальні проблеми. В Італії також діє Постійний комітет голів волонтерських організацій і фондів, який представляє інтереси 2 млн волонтерів Італії перед урядом, парламентом, церквою, різними суспільними інститутами» [28, с. 87-93].

«Підсумовуючи можна зазначити, що на сьогодні - найвідомішими міжнародними волонтерськими організаціями є:

1) UNV (United Nations Volunteers) - Ця організація також відома як «Волонтери ООН» знаходиться в прямому керівництві ООН, та являється їхнім підрозділом. Вона займається впровадженням і підтримкою стійкого глобального розвитку завдяки тому, що поширює ідеї добровільної діяльності

при вирішенні конкретних практичних соціальних проблем.

2) SCI (Service Civil International) - Міжнародна волонтерська організація в задачі якої входить поширення ідеї миру, міжнародного співтовариства, порозуміння, солідарності, соціальної рівності та справедливості, а також захисту навколишнього середовища. Основна діяльність цієї організації полягає в організації міжнародних волонтерських проектів, семінарів, тренінгів та міжнародних обмінів.

3) ALLIANCE (Alliance of European Voluntary Service Organizations) - Альянс європейських волонтерських організацій представляє собою координаційний центр через яких регулюються всі міжнародні волонтерські проекти та організації, які ними займаються.

4) ICYE (International Cultural Youth Exchange) - Ця організація займається впровадженням і поширенням волонтерської діяльності серед молоді. Їхня робота полягає у вихованні нового покоління волонтерів, які будуть займатися миротворчою діяльністю по всьому світі. Також у сферу їхньої роботи входять організації дитячих центрів і екологічні проекти.

5) YAP (Youth Action for Peace) - Міжнародна молодіжна волонтерська організація яка бореться з військовими конфліктами, популяризує мир та взаєморозуміння між країнами. Представники цієї організації займаються лобюванням антивійськових, миротворчих ідей серед політичних партій. Завдяки цій організації політично активна молодь з усього світу організовує семінари, антивійськові тренінги та проекти на яких розробляють методи ненасильницького вирішення конфлікту. Також ця організація співпрацює з біженцями та соціально незахищеними групами.

6) CCIVS (Coordinating Committee for International Voluntary Service) - Ця організація виступає як ще один координаційний волонтерський центр, який являється підрозділом ЮНЕСКО. В роботі цього центра знаходяться проекти більш ніж із 100 країн світу.

7) AVSO (Association of Voluntary Service Organization) - Європейська

організація яка займається впровадженням інтересів волонтерів на міжнародному урядовому рівні, на рівні соціальних інститутів та громадських організацій» [29].

Робота волонтерських організацій в Україні Згідно із даними дослідження «Волонтерський рух в Україні», підготовленого GfK Ukraine на замовлення ООН в Україні, громадяни України надають великого значення волонтерському руху в розвитку суспільних процесів.

На українських землях типово волонтерські організації виникли також у ХІХ столітті, коли створювались різноманітні філантропічні організації, що опікувались лікарнями для малозабезпечених, притулками, безкоштовними їдальнями. Активно діяли організації Червоного Хреста, особливо під час російсько-турецької (1877–1878), російсько-японської (1904–1905) та Першої світової війн. Волонтери також навчали грамоті (здебільшого на західноукраїнських землях), створювали підрозділи Товариства тверезості та опікувались будинками для безхатченків. Але за часів радянської влади цей рух фактично згортається.

«В Україні волонтерство оживає в перші роки незалежності. Початком цього процесу вважають 1992 рік, коли було створено службу «Телефон довіри», в якій працювали виключно волонтери. Згодом виникають організації, що реалізують різні соціальні проекти допомоги важкохворим, багатодітним сім'ям, самотнім людям похилого віку, інвалідам. Активно розвивається напрям боротьби з розповсюдженням СНІДу та допомоги наркозалежним.

Називати волонтерами добровольців, що займаються суспільно корисною діяльністю, в країнах Заходу стали з останньої третини ХХ століття, а в пострадянських країнах - із 1990-х років (до того осіб, які працювали у цій сфері, називали громадськими діячами, альтруїстами, добродійцями, добровольцями тощо).

З 1970 року Міжнародна асоціація добровольчих зусиль кожні два роки проводить Всесвітню конференцію волонтерів. На такій конференції, що відбулася 1990 року в Парижі, було ухвалено першу Загальну декларацію волонтерів. 2001 року на конференції в Амстердамі вона була переглянута. У ній, зокрема, зазначається, що у волонтерстві можуть проявлятися й підсилюватися спільність, піклування, служіння, несення суспільної відповідальності, навчання та розвиток; волонтерство може скріплювати суспільство та розв'язувати його проблеми. Декларація підтримує право на волонтерську діяльність для всіх чоловіків, жінок та дітей, незалежно від їхньої раси, віросповідання, фізичних особливостей, соціального та матеріального становища». [30]

«Проте, у незалежній Україні перші волонтери з'явилися ще 1992 року. Це були представництва корпусу миру США, і тоді вони працювали за 2 програмами: економічного розвитку і впровадження та навчання англійської мови. Поступово цей рух знайшов підтримку і в українців. Він отримав статус національного. У 1997 році в Україні був зареєстрований Всеукраїнський суспільний центр «Волонтер». Спочатку лише молодь брала участь у різноманітних благодійних акціях: прибирали на кладовищі, допомагали людям похилого віку, на свята дарували подарунки та квіти. Трохи пізніше підключилось і більш старше покоління. В травні 1998 року Україна серед інших країн Центральної на Східної Європи, а також кількох країн Азії, розпочала реалізацію регіональної програми «Ініціативи з роботи на добровільних засадах». Головна мета програми - відновлення руху волонтерів у вищезгаданих країнах як запоруки громадянського суспільства та незворотності демократичних перетворень, збільшення частки добровільної праці громадян, спрямованої на розв'язання конкретних суспільних проблем. До своїх цілей і завдань в Україні програма передусім зараховує: активізацію громадської діяльності в Україні завдяки розвитку руху волонтерів, спрямованого на якнайширше залучення населення до

суспільно-корисної діяльності на добровільних засадах у громадських організаціях, службах соціального захисту та медичній сфері для допомоги у розв'язанні проблем соціуму» [31, с.133–137].

Починаючи з 2001 році Україна приєдналась до святкування офіційного Міжнародного дня волонтера - 5 грудня. Щодо правового врегулювання волонтерської діяльності в Україні, то у квітні 2011 р. прийнято Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI. З грудня 2013 по березень 2015 року 132 громадським об'єднанням надавався статус «волонтерської організації» відповідно до зазначеного Закону.

Також, волонтерську діяльність в Україні було вперше офіційно визнано та проголошено постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 року «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг». У 2011 році Верховна Рада ухвалила Закон «Про волонтерську діяльність». Саме після цього був перший потужний сплеск волонтерства в Україні, пов'язаний із проведенням чемпіоната Європи з футболу 2012 року. Наступний сплеск, спричинений подіями Євромайдану та війною на сході України, має безпрецедентний масштаб і триває від 2014 року.

«Волонтерський рух, пов'язаний із російсько-українською війною, здобув велике суспільне та державне визнання. І якщо станом на 2017 рік, згідно з опитуваннями, чверть українців мали досвід волонтерства, то після повномасштабного вторгнення Росії волонтером є чи не кожен громадянин України. Самоорганізація українців не має аналогів у світі, адже йдеться про тисячолітню традицію». [32]

«« Любити і допомагати» - девіз всіх тих, хто не може залишатися осторонь людей, які потребують підтримки та участі. А також - турботи,

самовідданості та доброти. Саме ці почуття, які неможливо виховати ніякими інструкціями та законами, притаманні волонтерам. Волонтерський рух є невід'ємною частиною кожної країни. Волонтерські організації є одними із складових економічного розвитку країни, оскільки роботодавці та постачальники послуг збільшують загальні економічні показники країни та зменшують тягар державних витрат. Цей сектор також відіграє ключову роль у створенні умов, за яких економіка може процвітати - це інвестиції в навчання, підвищення кваліфікації та покращення можливостей працевлаштування для людей на ринку праці. Беручи участь у волонтерській діяльності, люди мають можливість зробити особистий внесок у вирішення соціальних проблем, взяти участь у соціально важливих проектах, набуті нові навички та знання, а також зустріти нове коло однодумців» [27, с.51], зазначає Лещенко Марія Олександрівна і я з нею повністю погоджуюсь.

Отже, «волонтерська діяльність у надзвичайно складний період об'єднала суспільство, дала можливість створити дієву структуру груп людей та організацій, що готові взяти на себе вирішення найбільш глобальних та нагальних проблем. Активна громадська позиція, шляхетність, жертівність та відданість справі є тими рисами, які характеризують українського волонтера. В Україні волонтерська діяльність характеризується на сьогодні значною кількістю напрямів діяльності, які є нестандартними для світової практики волонтерства. Які створюють не тільки систему допомоги, як окремими структурами, так і особам, що її потребують, але й систему розробки та реалізації рішень, що спрямовані на ефективне виконання функцій відповідними державними структурами. Особа, яка займається волонтерською діяльністю поєднує загальнолюдські та громадські моральні якості, здійснює функції підтримки та соціального захисту громадян, виступає частиною самоорганізованої та самокерованої системи надання допомоги, виступає у ролі донора» [33, с.91].

1.3. Волонтерство як структурна одиниця публічного управління та безпеки України

Національна безпека та її забезпечення є одним з ключових моментів реалізації національних інтересів. Адже з початку XXI ст. в умовах підвищеної конкуренції і лідерства в питаннях озброєння і оборони у сучасному світі, виникає реальна загроза перед більш слабкими у оборонному відношенні країнами у збереженні їх суверенітету і територіальної цілісності, у тому числі і України. Погляди на проблему визначення загроз, що впливають на національну безпеку України є різними у різних дослідників та практиків щодо цього питання, але відштовхуючись від окреслених критеріїв національних інтересів України можливо визначити основні напрямки, в яких виникають такі проблеми:

Аналізуючи законодавство України, в тому числі Конституцію України, можна зробити висновок про відсутність єдиного прийнятого підходу до визначення основних категорій національної безпеки. Зв'язок функціональних сфер національної безпеки призводить до того, що намагання підвищити рівень захисту національних інтересів в одній з пріоритетних сфер може призвести до применшення важливості інших, і тому не обов'язково призводить до підвищення рівня національної безпеки. Важливо визначити критичні системні параметри в кожній сфері національної безпеки, за умови дотримання яких соціальна система не втрачає здатність до саморегуляції. Її втрата може призвести до руйнації цілісності системи безпеки.

Наукові методи дослідження такі як контент-аналіз преси та наукових робіт з даного питання, інвент-аналіз (вивчення об'єктивної реальності на основі спостереження для співставлення політичних подій та фактів з висновками, зробленими завдяки контент-аналізу) та системний аналіз (виявлення тенденцій і закономірностей функціонування різних

взаємодіючих елементів у системі безпеки, тобто у даному випадку у взаємодії елементів системи безпеки України та функціональних змін з огляду на новий світовий порядок, початок відліку якого можна розпочати з Майдану 2014р. Основними діями щодо реалізації таких підходів варто виділити наступні: концептуалізація національних інтересів, національної безпеки, визначення потенційних і реальних загроз внутрішній безпеці України. Для цього потрібно визначити дефініцію безпеки як такої, різницю між поняттям внутрішньої та зовнішньої безпеки, визначення місця інституту волонтерства та громадянського суспільства як елементів системи безпеки України. Застосування методів порівняльного і системного аналізу дає можливість найбільш ефективно здійснити комплексний підхід щодо процесів регіональної та національної безпеки України та визначення інституту волонтерства в рамках громадянського суспільства у динамічній політичній одиниці такій як держава Україна. Також таке дослідження дозволяє вийти на основні вектори співпраці між учасниками місцевого та регіонального значення у побудові громадського суспільства в Україні, принципи і цілі самоорганізації груп та об'єднань волонтерського руху, визначити основні політичні сили та лідерів системи національної безпеки з точки зору внутрішньо-системного (членів-учасників безпекової діяльності в межах держави) і зовнішнього (визначення третіх агентів, вплив яких здійснюється на учасників внутрішніх процесів у регіоні в цілому). Характерними рисами корінних змін у геополітиці, серед яких опинилась і Україна на поч.ХХІ ст. є наступні:

- намагання країн Західної Європи створити єдиний західноєвропейський воєнно-політичний та економічний простір.
- в країнах Центральної та Східної Європи (колишніх союзників Варшавського договору) намагання в найкоротші строки приєднатися до західноєвропейських цінностей та увійти повноправними членами до усіх європейських структур та оборонних

об'єднань.

- країн Східної Європи (республіки колишнього СРСР) намагання вийти з-під політичного впливу Росії, створити нові регіональні економічні і воєнно-політичні структури поза участю Росії, зважаючи на той факт, що в регіоні поза російським флотом є й НАТО. Але політика Росії на території колишнього СРСР разом з внутрішніми кризами створюють додаткові умови для багатосторонньої зовнішньополітичної діяльності Росії, що створює особливу загрозу не лише Україні, але й іншим державам по межі Каспію, не включаючи Китаю. Отже, для того аби розуміти виклики політичної системи України в сьогодення, нижче розглянемо визначення та появу поняття національної безпеки. Досі науці відомі кілька підходів до визначення безпекової політики України та її зовнішніх викликів в рамках глобальних та регіональних тенденцій:

- підходи, пропаговані М.Грушевським і А.Кримським, які суттєво різняться за своїми методами і орієнтирами, але які мають одну ідейну основу, визначають місце України як важливого торговельного агента в регіоні історично поряд з Османською Імперією і Росією. Як відомо, М.Грушевський відкидав необхідність України у власній армії, разом з тим, не усвідомлюючи чітких оборонних потреб недалекого майбутнього. За його теорією мала б утворитися певна спілка чорноморських держав економічного характеру, яка з часом, можливо, стала б централізовано управлятися, і яка політично і ідеологічно могла б стати опонентом пан-славистичній організації тогочасної Східної Європи чи аналогом пан-тюркістичній організації тогочасної Середньої Азії, хоча побудована не за національною ознакою, а за колективними інтересами держав-учасниць. Протягом ХХст. до отримання Україною незалежності не висувалось офіційних теорій щодо оборони та зовнішньополітичного

курсу України. І тому, від 1991р. можна говорити про три основних підходи, які підтримуються як вітчизняними, так і іноземними дослідниками:

а) ”Інтеграція, а не об’єднання” - принцип, що стосувався Європи і вперше був науково обґрунтований З. Бзежінським, пізніше у його ж праці «Україна в геостратегічному контексті» був застосований і до України. У ширшому значенні для України це означає чітко окреслений прозахідний курс з перспективою інтеграції у європейські та євроатлантичні структури. Такого ж погляду притримується і група новітніх українських дослідників у «Тривимірному розгляді Європейської та Євроатлантичної інтеграції» О. Сушко, Н.Белітсер, С.Герасимчук, де особливе місце виділяється Місії ЄС з прикордонної допомоги Молдові та Україні, також роль безпеки прикордонних територій України загалом, свідченням чого стали горезвісні події в Ірпені та Бучі (білоруський кордон), зокрема частина Волинської області та польські прикордонні території України.

б) Інша група українських та іноземних науковців і практиків стверджують, що інтеграція як європейська, так і оборонна, у т.ч. з НАТО не є обов’язковою умовою для геополітичного успіху України. Натомість прибічники цього погляду першочерговою умовою висувають максимізацію ресурсів, національної ідентичності і ефективності державного апарату всередині держави, не відходячи від загальних глобалізаційних світових процесів, зосереджених, перш за все, на економічному, і в т.ч. енергетичному факторі. Серед них Ситник Г.П., Холуйко В. М., Варинчук М.П, Ліпкан В.А, І. Бан, Н.І. Мхитарян, А.А. Чічановський, А.Богомолів, А.Їжак, інші.

в) Третій підхід власне стосується максимізації оборонної ролі України в регіоні. Україна з одного боку знаходиться в полі інтересів

Росії, Близького Сходу, а з іншого в полі інтересів ЄС, і відповідно Євроатлантичного блоку. Враховуючи те, що кордони ЄС тісно підійшли до Чорного моря, оптимізація ролі як дуже важливого агента в Чорноморсько-Каспійському регіоні дозволить Україні виграти як економічно, так і геостратегічно. Як відомо, найкращі часи Україна протягом історії переживала саме в періоди такого балансування між Європою та Азією. Серед прибічників такого підходу варто підкреслити В. Хоманця, С.Соколенка, Р.Жангожа, В.Кузьменко. У подальших розділах даної роботи не передбачено надання оцінки таким поглядам, але пріоритет України в сфері оборонної співпраці в цілому з усіма країнами світу може суттєво повпливати на перебіг історії всього ЛЮДСТВА у разі швидких геополітичних змін, які ми уже спостерігаємо.

Міжнародний термін « безпека» коротко полягає у забезпеченні життєво важливих сфер діяльності держави в інтересах громадянина та суспільства в цілому в рамках однієї національної держави. При цьому поняття національної держави часто знічується у сучасних глобалізаційних тенденціях. «Національні інтереси - життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності народу України як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток; Загрози національній безпеці - наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України» [51], як зазначено в Вікіпедії;

24.02.2022 року Україна як нація зрозуміла, що без кожного громадянина нашої країни – від старого до малого, що треба ставати на захист національної безпеки. І саме це розуміння призвело до сплеску соціальної відповідальності, яка почала свою активну дію в 2014 - це волонтерство, яке врятувало нашу країну. Також згідно формулювання терміну в Вікіпедії:

«Національна безпека України - комплекс законодавчих та організаційних заходів, спрямованих на постійну захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і довкілля та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам».

Сучасне загострення майже всіх міжнародних політичних процесів дає нам чітку картинку того, що у геополітику знову повертається забуте за роки після Холодної війни словосполучення «біполярний світ», де на перший план виступає не національна держава, а об'єднання держав чи блоків за геополітичними та економічними факторами. Тож на політичній карті світу знову починає з'являтися уявний поділ країн та регіонів на два табори, в залежності від політичного курсу та підтримки однієї зі сторін глобального протистояння. [34]

Поняття ж безпеки у мілітарному словнику визначається так: «Безпека - це ряд інститутів, заходів та дій, спрямованих на збереження суверенітету та незалежності держави та суспільства в рамках цієї держави, а також на покращення усіх життєво важливих аспектів існування цього суспільства».

Тобто спостереження того, що національна безпека України є багатокомпонентним та багатоаспектним поняттям є чинним, і для її активної практичної реалізації повинні тісно співпрацювати майже всі внутрішні та зовнішні державні системи. Державні органи, які відповідно до своїх повноважень захищають національні інтереси прийнято об'єднувати як фактор безпеки і оборони. Сектором нацбезпеки «України відповідно до норм вже згаданого Закону України «Про національну безпеку України» виступає система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, поліції, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, діяльність спрямована на захист національних інтересів України» [53] від внутрішніх та зовнішніх загроз. Деякими структурними підрозділами системи безпеки прийнято виділяти Держмитну та Держприкордонну службу України, СБУ, ДБР, Антикорупційний комітет, Нацгвардія, а також геостратегічні та внутрішні документи держави, окрім Конституції України та профільних законів, які скоріше мають загальне значення, до системи фундаментальних нормативно-правових актів системи оборони та національної безпеки входять такі документи як Стратегія національної безпеки України, з її положень виходить і формується Воєнна доктрина України, та Стратегічний оборонний бюлетень України, який в свою чергу виступає документом оборонного планування, також Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, даний документ формує перелік пріоритетних цілей та спроможностей нашої держави для розвитку в середньостроковій перспективі. Президент України своїм указом вводить в дію кожен нову редакцію даних документів, які

безпосередньо формуються в РНБО України.

Загалом, з точки зору суспільних наук волонтерство як явище розглядають у рамках соціальної роботи, але!

Я вважаю, що з огляду на політологічний аналіз попередньо вивчених матеріалів, виходячи з вищевказаного визначення поняття «нацбезпеки» волонтерство як явище можна сміливо відносити до елементів системи національної безпеки, що було доведено на практиці.

Чималу роль волонтерських організацій в системі забезпечення національної безпеки України визначає критерій здатності суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стає функціонування, зокрема шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх вразливостей.

Саме з цією метою діє більшість волонтерських організацій у пост воєнний період та в умовах війни. Ряд науковців наголошують, що «мобілізація ресурсів громадянського суспільства в Україні була реалізована саме через волонтерство як прояв громадського суспільства». Чинник загрози державності не є типовим для активізації волонтерського руху в інших країнах світу. Це - наша українська специфіка.

Також, можна зробити основний висновок, щодо першого Розділу:

Як показує практика, визначення інституту волонтерства, це повністю пов'язане з громадським суспільством поняття. Характерною ознакою першого етапу утворення соціального інституту є виникнення потреби - задоволення якої просто неможливе без спільних організованих дій тієї чи іншої спільноти громадян. Якщо розглядати волонтерство на цьому етапі, можна з точністю стверджувати, що в реаліях соціальної нестабільності українського суспільства, кризовій ситуації, потреба в добровольчій праці

загострилася. Для її розв'язання зусиль і фінансових вкладень держави стає замало, тому соціальні державні служби й організації потребують допомоги населення, готового на безкорисну працю. «На другому етапі відбувається формування загальних цілей. Основною метою волонтерської роботи є зниження соціальної напруги в соціумі через безкорисне надання соціально значимих послуг на місцевому, національному чи міжнаціональному рівнях. Характерною ознакою третього етапу становлення соціального інституту є поява соціальних норм і правил у процесі стихійної взаємодії, що здійснюється методом спроб та помилок. Щодо цього етапу волонтерство потребує уточнення. Якщо розглядати волонтерство як деяку традицію соціальних практик західних суспільств, то можна сказати, що цей рух не є спонтанним. Адже спершу було привнесено нормативні вимоги необхідності колективних добровільних зусиль, направлених на підтримку суспільства. Але якщо допустити, що стихійність цього процесу не є обов'язковою, то це не виключає можливості інституціоналізації цього виду діяльності в суспільстві. На четвертому етапі відбувається поява процедур, які пов'язані з нормами та правилами. Тобто діяльність перестає бути стихійною, з'являються певні стратегії дій, яких дотримується більшість учасників групи, так би мовити, «правила гри». Цей етап можна розглянути з точки зору макро- й мікрорівнів. Якщо говорити про норми та правила макрорівня, то до них можна віднести внутрішньогрупові стратегії поведінки учасників волонтерської діяльності. Вони можуть варіюватися залежно від напряму роботи, вікових характеристик учасників, чисельності групи та інших особливостей. До процедур закріплення норм і правил на макрорівні належить оформлення цього виду суспільної діяльності в соціумі, а саме дотримання правил гри між гравцями: «суспільство» й «соціальний інститут Х» (у нашому випадку під «соціальним інститутом Х» маємо на увазі волонтерський рух). На п'ятому етапі відбувається оформлення норм, правил та процедур. Про становлення цього етапу переконливо свідчить визначення

в законодавчому полі основ державної політики щодо волонтерського руху. Основною характеристикою шостого етапу є легітимація системи соціального контролю. Санкції, утворені на цьому етапі, пропонуємо розглядати не в юридичному сенсі, а в соціальному. Вони відіграють надважливу роль, адже формують в індивіда мотивацію для корегування власної поведінки відповідно до прийнятих стандартів. У контексті волонтерської діяльності до них можемо віднести позитивне ставлення суспільства до людей, працюючих на добровільних засадах, високий статус волонтера в очах більшості - як соціально активної, зорієнтованої на благо спільноти людини. Останній етап процесу інституціоналізації в системі суспільства стосується створення системи статусів і ролей, які охоплюють усіх без винятку членів інституту. Для аналізу волонтерства стосовно цього пункту потрібно розглянути його зсередини. Критеріями для визначення інституціоналізації явища на завершальному етапі можуть слугувати такі індикатори, як:

- авторитет людини – волонтера – серед більшості громадян суспільства;
- сприйняття волонтерства спільнотою як необхідної форми діяльності;
- наділення волонтерів певними преференціями.

Підбиваючи підсумки, можна зазначити, що інституціоналізація волонтерства в сучасному українському суспільстві триває. Це можна пов'язати з тим, що громадянське суспільство також перебуває на етапі свого становлення. Для остаточного висновку про місце волонтерства в системі соціальних інститутів потрібно проводити більш тематично фокусовані дослідження громадської думки. Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши процес становлення волонтерства в системі соціальних інститутів громадянського суспільства, потрібно зазначити, що на сучасному етапі розвитку України є вкрай необхідним розширення можливостей дослідження стосовно нового соціального явища - волонтерського руху. Адже цей вид діяльності виник як відповідь на поклик суспільства про допомогу» [35, с.106 - 107].

Як зазначено в Вікіпедії: «Національні інтереси - життєво важливі

матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності народу України як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток; Загрози національній безпеці - наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України;

Національна безпека України - комплекс законодавчих та організаційних заходів, спрямованих на постійну захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і довкілля та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам» [36].

В усій цій системі ключову роль відіграє поняття громадянського суспільства поза тим коли воно застосовується, чи під час війни, чи після. Громадянське

суспільство також є частиною системи національної безпеки.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ ДОСВІД ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

2.1. Українське волонтерство як унікальний рух самовиявлення і самоорганізації суспільства заради збереження національної ідеї та безпеки

Розвиток українського волонтерства та руху взагалі, в період збройної російської агресії умовно можна розділити на два етапи (або дві хвили):

- перша хвиля розпочалася з початку подій Революції Гідності (з грудня 2013 р.), а потім продовжився у зв'язку з анексією Криму та окупацією частини Донбасу (березень 2014 р.). Можна вважати, що хронологічною межею цього етапу можна вважати 2016 р.. Саме тоді лінія зіткнення певною мірою стабілізувалася, а збройний конфлікт перейшов у «заморожену» фазу, свого роду гібридну війну. Але саме цей період 2014-2016 рр. на мій погляд, можна ознаменувати безпрецедентним «спалахом» волонтерської активності українських громадян.

- з 24 лютого 2022 р. почалася повномасштабна ганебна збройна російська агресія проти України, і це ініціювало другу вибухоподібну хвилю волонтерського руху в Україні, який відновився фактично миттєво, масово, з новою силою і потужністю. Треба зазначити, що при цьому набутий протягом 2014- 2016 рр. досвід громадської самоорганізації в сфері волонтерства, безумовно, став міцним підґрунтям для цього. Але не тільки набутий попередній досвід забезпечив потужність другої хвилі «спалаху» українського волонтерства.

Окремим важливим аспектом, який багатогранно проявився ще під час пандемії, стали процеси цифровізації суспільства та пов'язані з ними нові

форми комунікацій, координації учасників українського волонтерського руху у веб-просторі, що базуються на використанні можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних (ІКТ), цифрових та мережевих технологій. Умови повномасштабної війни вкотре продемонстрували неймовірну силу та масштаби волонтерського руху в Україні. Волонтери у співпраці з неприбутковими організаціями реалізують напрями з надання волонтерської допомоги Збройним Силам України та постраждалим внаслідок широкомасштабної військової агресії Росії проти України, збирають кошти й закупають товари для потреб фронту та цивільних, координують роботу центрів допомоги для внутрішньо переміщених осіб, здійснюють підготовку потенційних місць розміщення людей, надають психологічну допомогу для дітей та підлітків, здають кров на донорство, організують допомогу людям похилого віку, здійснюють авто-волонтерство тощо. Саме ці напрями волонтерської діяльності є найпотужнішими в умовах війни.

Благодійний рух в Україні активно зростає та розвивається. Допомогти тим, хто цього потребує сьогодні, можна в один клік - відправивши посильну суму на рахунок відповідної організації. Проте не завжди такої допомоги достатньо – часто потрібні конкретні дії «на місцях»: доставка продуктів та одягу, допомога медикам, організація обідів для безпритульних, догляд за хворими та багато іншого. Цю роботу виконують волонтери - люди, які добровільно та безкоштовно займаються громадсько-корисною діяльністю.

«З початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України життя українців докорінно змінилось. Постійні обстріли, повітряні тривоги, втрата рідних, вимушене покидання домівки та багато інших негативних чинників стали справжнім випробуванням для багатьох людей.

Однак, усі ці проблеми дуже об'єднали українців, мотивуючи їх ставати на захист своєї країни та допомагати їй боротись із ворогом.

Люди, які не взяли зброї до рук, допомагають наближати перемогу в

інший спосіб. За рік благодійність в Україні дуже розвинулась, а до волонтерства долучились мільйони українців.

Бути волонтером стало не лише вибором, але і громадянською позицією» [37, с. 140].

2.2. Особливості та напрямки волонтерства в Україні в умовах повномасштабного вторгнення рф в Україну.

До напрямків волонтерської діяльності взагалі можна віднести багато особливостей, які перетинаються і з нашою державою, тому розглянемо наступні, що зазначені в ЗАКОН УКРАЇНИ

Про внесення змін до Закону України "Про волонтерську діяльність" щодо підтримки волонтерської діяльності, та згідно матеріалів. Зібраних Юлією Матвеевою та Марією Остапович:

1. «Волонтерська допомога громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану. У нашому випадку, в період з 1991 року, часів незалежності - надання допомоги з часу Революцій, а потім з 2014 року з проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі й стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам кримінальних правопорушень, біженцям, внутрішньо переміщеним особам.
2. Догляд за хворими, особами з інвалідністю, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи

- інші особливості потребують підтримки та допомоги.
3. Підтримка малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, які потребують соціальної реабілітації, осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах.
 4. Надання волонтерської допомоги людям, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів.
 5. Надання відповідної допомоги при проведенні заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання.
 6. Постійне сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією спортивних, культурних, молодіжних та інших видовищних і громадських заходів.
 7. Участь у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру.
 8. Надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, дії правового режиму надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі й стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та/ або іншої країни проти України.
 9. Волонтерська допомога для подолання наслідків бойових дій, терористичного акту, збройного конфлікту, тимчасової окупації.
 10. Надання волонтерської допомоги для подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України та/ або іншої країни проти

України, а також для післявоєнного відновлення і розвитку України.

11. Надання волонтерської допомоги особам/сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією, збройною агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України.
12. Сприяння уповноваженому органу з питань пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи.
13. Сприяння центральним і місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям, об'єднанням громадян, а також фізичним особам, які здійснюють соціальний патронаж, у проведенні заходів, спрямованих на соціальну адаптацію осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом.
14. Надання волонтерської допомоги особам, які постраждали внаслідок інфекційних (небезпечно інфекційних, особливо небезпечних інфекційних) хвороб та епідемій.
15. Надання волонтерської допомоги, пов'язаної із захистом та рятуванням тварин.
16. Надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством» [38].

2.3. Механізм співпраці для надання допомоги на прикладі одного з

напрямків волонтерської діяльності – вимушено переміщеним особам (ВПО)

28 жовтня 2021 року згідно розпорядження Кабінету Міністрів України (далі - КМУ) № 1364-р було схвалено Стратегію інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2024 року (далі - Стратегія).

Саме цей документ - Стратегія містить наступні складові: загальна частина; основні проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб (далі - ВПО) та впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення; мета та принципи; шість стратегічних цілей та відповідних шляхів розв'язання проблем; очікувані результати реалізації Стратегії та фінансове забезпечення її реалізації. Одночасно КМУ також схвалив операційний план реалізації Стратегії інтеграції ВПО у 2021 - 2023 роках і впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2024 року.

Слід зазначити, що попередня Стратегія інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року не мала такого операційного плану. Те, що його було розроблено цього разу, із визначенням конкретних заходів на виконання окреслених Стратегією завдань, відповідальних осіб, строків виконання тощо, можна вважати беззаперечною перевагою цього документу. І це зрозуміло, бо масштаби катастрофи, спричинені російською федерацією – жахливі. Держава, під впливом багатьох факторів намагається регулювати всі процеси, пов'язані з ВПО. Людський потенціал, який мігрував по Україні і всьому світу, може ніколи відновитися та повернутися в країну, на що і розраховував ворог.

Саме тому, вирішила розглянути один з напрямків волонтерської

допомоги.

2.3.1. Співпраця органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та ГО, для надання необхідної допомоги ВПО в Бориспільському районі, на прикладі співпраці в місті Бориспіль.

«У сучасних умовах України у воєнному стані громадянське суспільство необхідно розглядати не лише як суспільство вільних особистостей, а й як суспільство, побудоване на легітимних (справедливих) відносинах. Було підтверджено, що визнання зв'язку між правом і справедливістю є частиною європейської правової традиції. Базовим елементом громадянського суспільства є його незалежні самоврядні інституції, які у взаємодії з органами державної влади виконують важливі легітимаційні функції як у суспільстві, так і в процесі його взаємодії з органами державної влади. Встановлено, що інститути громадянського суспільства є гарантами недоторканності особистих прав громадян, вселяють у них впевненість у своїх силах та служать опорою громадянам і органам державної влади в їхньому можливому протистоянні з ворогом. Вони, у свою чергу, діють на самоврядних засадах у межах Конституції та законів України» [39, с.49].

«Вони, у свою чергу, діють на самоврядних засадах у межах Конституції та законів України. Роль громадянського суспільства залишається особливо важливою під час повномасштабної війни в Україні. У такий складний період нашої незалежності кожен українець бере активну участь у суспільному житті держави та долучається до спільної перемоги над ворогом. Значною підтримкою стає діяльність іноземних волонтерів. Тому роль громадянського суспільства неоціненна. Від єдності кожного з нас залежить подальша доля нашої країни» [40, с.394– 395].

«Слід підкреслити, що в умовах воєнного стану в Україні запорука перемоги нашої держави полягає в послідовній і нормативно визначеній взаємодії громадянського суспільства та органів державної влади. Наприклад, для допомоги Збройним Силам України, територіальній обороні міст,

постраждалим та біженцям створено Благодійний фонд « Слава України», який є офіційним партнером Верховної Ради України. Колектив фонду активно координує міжнародну гуманітарну допомогу, організовує її надходження та розподіл за такими напрямками:

- 1) надходження благодійної грошової допомоги з подальшим забезпеченням першочергових потреб Збройних Сил, оборони держави та цивільного населення під контролем Верховної Ради України. Україна;
- 2) забезпечення солдатів різні категорії захисту/боєприпасів;
- 3) забезпечення необхідними медикаментами» [41].

Маючи особистий досвід надання гуманітарної допомоги, за сприяння парламентарів «Міжфракційного об'єднання « ВПО Україна»», можу зазначити, що надаючи допомогу, по всіх напрямкам волонтерської діяльності, хочу зупинитися на одному з найактуальніших на сьогодні – це допомога ВПО. Проходячи навчання в нашому закладі освіти, мала можливість навчитися структурувати процес, шляхом розробки Аналітичних довідок. Тому вирішила використати це в своїй роботі, для надання бачення легкого і простого для розуміння метода. Також зазначу, що мій досвід і вибудовування процесу використовується в волонтерських ХАБах декількох громадських організацій:

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА

на тему «Надання гуманітарної допомоги вимушено переміщеним особам в місті Бориспіль та Бориспільському районі»

Формування проблеми: Військовий стан в Україні. Велика кількість вимушено переміщених осіб (далі-ВПО) в Бориспільський район (орієнтовно 24 500 тисяч) які покинули свої домівки через повномасштабне російське вторгнення.

Замовник:

Органи влади ОТГ Бориспільського району;
Благодійні фонди (далі БФ), Громадські організації (далі- ГО);
ВПО.

Мета дослідження:

1. Визначення оптимального механізму співпраці органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та ГО, для надання необхідної допомоги вимушено переміщеним особам в Бориспільському районі, на прикладі співпраці в місті Бориспіль;
2. Аналіз головних потреб ВПО, ступінь їх задоволення;
3. Узагальнення накопиченого досвіду розв'язання проблем ВПО, пов'язаних з їх розміщенням, працевлаштуванням, суспільною та економічною інтеграцією;

Симптоми:

Збільшення ВПО, що повертаються в Бориспільський район, через «дороговизну» знаходження в Західних регіонах України, слабкий вплив органів влади в наданні допомоги, що веде до збільшення незадоволення та ослабленню довіри до влади.

Внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації та втратою Україною контролю над частиною території (окупація), в Україні з'явилися великі потоки людей, які були змушені залишити місця свого постійного проживання і переселитись до інших регіонів України. У вітчизняній науковій літературі, засобах масової інформації їх визначають як «внутрішні мігранти», «вимушені переселенці», в офіційних документах – як «внутрішньо переміщені особи» (ВПО), що найточніше відповідає англійському терміну «internallydisplacedpersons». Саме таке визначення закріплене також у «Керівних принципах з питань про переміщених осіб всередині країни» Організації Об'єднаних Націй: «Внутрішньо переміщені особи – це окремі особи, чи групи осіб, які були змушені залишити свої помешкання, або місця постійного проживання в результаті, або щоб

уникнути наслідків збройного конфлікту, проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або спричинених діяльністю людини лих, чи техногенних катастроф, і які не перетнули міжнародно-визнаних державних кордонів» [1]

Відповідно до першої частини першої статті ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру». [2]

Незважаючи на те, що у недавній українській історії були прецеденти масових вимушених переміщень населення через аварію на Чорнобильській АЕС у 1986 р., анексії росією АР Крим та втрати Україною контролю над частиною території Донецької та Луганської областей в Україні у країні був відсутній досвід, пов'язаний із реєстрацією ВПО, належною міжвідомчою координацією, ефективною взаємодією між державними органами влади, громадськими організаціями, волонтерами, міжнародними організаціями, із розробкою та впровадженням комплексних державних програм. У зв'язку з цим важливого значення набувають дослідження, в яких розглядаються проблеми, потреби ВПО, узагальнюється накопичений досвід їх соціально-економічної адаптації та інтеграції. До такого роду досліджень належить і дана Аналітична записка, присвячена аналізу потреб ВПО в Україні загалом та в Бориспільському районі зокрема. «Головною метою дослідження є вивчення потреб ВПО для визначення пріоритетних напрямків мінімізації негативних проявів їх інтеграції до приймаючих громад, реалізації позитивного потенціалу вимушеної внутрішньої міграції населення в Україні з урахуванням особливостей даного регіону та уроків міжнародного досвіду». [3]

ДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВПО ТА ІНШОГО ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ, ЯКЕ ПОСТРАЖДАЛО ВІД ТИМЧАСОВОЇ ОКУПАЦІЇ ТА ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ВІДНОСЯТЬСЯ НАСТУПНІ ПРАВОВІ АКТИ [4]:

Конституція України

Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 року № 638-IV

Кодекс цивільного захисту України від 02.20.2012 № 5403-VI

Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 № 1207-VII

Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» від 02.09.2014 № 1669-VII

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 № 1706- VII

Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18.01.2018 № 2268-VIII

Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» від 12.07.2018 № 2505-VIII

Указ Президента України «Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях» від 07.02.2019 № 32/2019

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-XII

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.11.2014 № 1085-р «Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження»

Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг»

Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб»

Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2014 № 637 «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам»

Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 234 «Про затвердження Порядку виплати пенсії та надання соціальних послуг громадянам України, які проживають на території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя»

Постанова Кабінету Міністрів України від 08.06.2016 № 365 «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам»

Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2013 № 947 «Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації»

Постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2018 № 306 «Деякі питання встановлення зв'язку інвалідності з пораненнями чи іншими ушкодженнями здоров'я»

Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.2019 № 1122 «Деякі питання соціального і правового захисту осіб, позбавлених свободи внаслідок збройної агресії проти України, після їх звільнення»

Постанова Кабінету Міністрів України від 05.12.2018 № 1021 «Про затвердження Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадaptaції учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2022 року»

Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2019 № 582 «Про затвердження Порядку формування фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб і Порядку надання в тимчасове користування житлових приміщень з фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб»

Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08. 1999 № 1596 «Про затвердження Порядку виплати пенсій та грошової допомоги через поточні рахунки в банках»

Постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.2018 № 280 «Питання забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України»

Постанова Пенсійного Фонду України від 25.11.2005 № 22-1 Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»

Нагальність вирішення.

Вирішення питання допомоги ВПО – є створення і розбудова регіональної згуртованості на засадах гласності та відкритості задля мобілізації та координації спільних зусиль спрямованих на вирішення проблем пов'язаних із війною.[5]

Підставою для державного втручання - є масштаби трагедії.

Тривалий час основним напрямом державної політики щодо внутрішнього переміщення була інтеграція внутрішньо переміщених осіб за новим місцем проживання, що досягалося шляхом усунення перешкод у реалізації їх прав та основоположних свобод, забезпечення доступу до адміністративних, соціальних, культурних та інших послуг, а також створення умов для розвитку потенціалу та посилення спроможності приймаючих територіальних громадах.

Черговий етап збройної агресії російської федерації проти України, який розпочався 24 лютого 2022 р., поставив перед громадянами та державою

в цілому нові виклики. Через повномасштабне вторгнення російської федерації спостерігається постійне збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, яке складно спрогнозувати у зв'язку з непередбачуваністю військових дій та актів терору з боку російської федерації. Більшість заходів, які вживалися державою до цього часу, не повною мірою відповідають поточній ситуації. Водночас пріоритетним напрямом у політиці щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб на найближчий період повинно стати прийняття коротко- та середньострокових рішень, спрямованих на впровадження ефективних механізмів задоволення базових потреб людини та забезпечення доступу до послуг, посилення здатності громад сприяти адаптації внутрішньо переміщених осіб та ефективно реагувати на нові виклики, раціональне використання ресурсів громад і бюджетів усіх рівнів, а також підтримка осіб, які мають намір повернутися до покинутого місця проживання.

Державі треба виконати «Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках», яка спрямована на вдосконалення державної політики у сфері внутрішнього переміщення громадян України, іноземців, осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, зумовленого збройною агресією Російської Федерації проти України, а також здійснення державою всіх належних та доступних заходів для розв'язання проблем та мінімізації негативних наслідків, пов'язаних з внутрішнім переміщенням.

Стратегія є елементом коротко - та середньострокової державної політики, спрямованої на створення умов, за яких внутрішньо переміщені особи, за винятком найбільш уразливих категорій, не потребуватимуть спеціальної допомоги чи захисту у зв'язку з їх переміщенням і зможуть в повному обсязі користуватися своїми конституційними правами без будь-якої дискримінації, в тому числі за походженням чи фактом внутрішнього

переміщення.

Разом з тим базові послуги, які передбачаються для внутрішньо переміщених осіб, повинні надаватися з урахуванням інформаційної та фізичної безбар'єрності для внутрішньо переміщених осіб різних категорій, зокрема, осіб з інвалідністю.[6]

Консультації (Аналіз стейкхолдерів)

Організовані зацікавлені групи:

Головною зацікавленою стороною є ВПО;

Також, через перерозподіл (зменшення) допомоги малозабезпеченим, багатодітним, особам з інвалідністю, тощо в районі, дана категорія також є стороною проблеми.

Жителі місцевої громади, через зменшення можливості працевлаштування, влаштуванням дітей до шкіл та садочків, надання медичної допомоги, тощо; БФ, ГО;

Зацікавлені органи влади (локально по району):

Депутатський корпус всіх рівнів;

Київська обласна військова адміністрація;

Бориспільська районна військова адміністрація;

Бориспільська міська рада;

Управління соціальної політики та охорони здоров'я;

Бориспільська філія Київського обласного центру зайнятості;

КНП «ББЛЛ» (опорна лікарня);

Бориспільське районо управління поліції в ГУНП в Київській області;

Бориспільський РТЦК та СП (військкомат).

Проаналізувавши головні потреби ВПО, шляхом збору інформації в приймальні народного депутата України, провівши видачу допомоги більш ніж 1000 родинам ВПО та малозахищеним верстам, я завжди проводила опитування та робила аналіз, після чого склала основний перелік потреб для переселенців:

Проблеми ВПО можна звести до «матеріальних» і «моральних». Перші на необхідному для виживання рівні в цілому розв'язано (дах над головою, їжа, одяг, засоби гігієни тощо), проте більшість ВПО (нажаль) в запитах просять саме «продуктово-гігієнічних пакетів». Одягу й засобів гігієни вистачає. Єдина проблема – у розрізненості фондів і відсутності єдиної системи інформування, де і які речі можна отримати та що для цього зробити.

Багато ВПО, які намагалися пройти бюрократичні процедури (реєстрація, допомоги тощо), скаржаться на проблеми з отриманням довідок. Також кажуть про те, що працівники соціальних установ «не володіють інформацією» щодо того, як і хто допомагає ВПО.

Відчутні відсутність роботи та неможливість піти на роботу через дітей.

Культурні можливості достатньо різноманітні. Проте нестача все одно відчувається. Це може бути або через неспроможність наявних волонтерів задовольнити такі потреби, або через погану поінформованість ВПО щодо таких заходів. При цьому про можливості для дітей ВПО поінформовані краще, аніж про можливості для дорослих. Це говорить про більш якісне інформування.

Медичне обслуговування як мінімум не гірше, а як максимум – краще за те, яке ВПО мали до переїзду. Тож медична система впоралась. Єдина проблема, погана інформаційна політика в питанні медицини на первинці. Наприклад, необізнаність людей в своїх правах по програмах Проведення безкоштовно діагностики по Програмі «Медичних гарантій» та за Програмою «Доступні ліки».

Військкомати не мають єдиного принципу призову і роботи загалом, діють у різних містах по-різному: десь призивають практично всіх, десь навпаки – не беруть навіть тих, хто хоче, десь дають довідки, а десь – ні. Десь акцент роблять на призов місцевих, десь – на приїжджих. Також існує

неузгодженість правил взаємодії із прикордонною службою. Все це провокує непорозуміння та глобальну недовіру не лише до військкоматів, але і до держави в цілому.

Також у всіх групах наголошували на тому, що ВПО мають психологічні проблеми. На це могли вплинути досвід побачених бойових дій, стрес від переїзду, втрата роботи, нерозуміння майбутнього тощо. Психологічні проблеми дорослих і дітей зазвичай відокремлюють.

Використавши накопичений досвід розв'язання проблем ВПО, пов'язаних з їх розміщенням, працевлаштуванням, суспільною та економічною інтеграцією, спочатку на кожному видачу допомоги запрошувалися для надання консультацій для ВПО представники:

Бориспільська міська рада – координаційні дії в питаннях – надання інформації по ВПО (нові люди, які ще не отримували допомогу і потребують її нагально – ППП, вік, звідки перемістилися, контактна інформація, номери довідок переселенців), доставки ВПО до та від місць видачі (пакети важкі, це треба враховувати), надання інформації по програмі Е-Прихисток, Е-Відновлення, контроль;

Управління соціальної політики та охорони здоров'я (надання консультаційної допомоги, організаційної допомоги);

Бориспільська філія Київського обласного центру зайнятості (запрошуються з пропозиціями по роботі, оновленою інформацією про грантові програми для ВПО);

КНП «ББЛЛ» Комунальне некомерційне підприємство «БОРИСПІЛЬСЬКА БАГАТОПРОФІЛЬНА ЛІКАРНЯ ІНТЕНСИВНОГО ЛІКУВАННЯ» (у разі видачі ліків запрошуються фармацевти, також при наданні допомоги більш ніж 100 родин – захід забезпечується бригадою швидкої допомоги на випадок критичного стану людей);

Бориспільське районо управління поліції в ГУНП в Київській області (забезпечують громадський порядок, крім того в лавах Бориспільського

управління несуть службу більше 30 ВПО з Луганської області, яким систематично надається допомога, представники поліції на кожній роздачі, як благодійність годують переселенців гарячою їжею з «польової кухні»);

Волонтери ГО забезпечують:

Продуктово – гігієнічні набори набори;

Ліки;

Одяг;

Іграшки для дітей;

Проводять шоу для дітей, з роздаванням солодощів;

Електроприлади;

Тощо.

До обмежень можна віднести те, що на видачі переважно приходять жінки. Чоловіки в переважній більшості бояться, через страх попасти в віськомати. Ці питання також узгоджуються з представниками Бориспільський РТЦК та СП (військкомат) віддалено, по зверненню громадян.

Вирішення питання:

Як вирішення питання, в місті Бориспіль було організовано відкриття ХАБу, в якому всі органи влади, активісти (переважно ВПО) та ГО консолідовано надають крім гуманітарної допомоги – консультаційну і організаційну допомогу. В ХАБ надається вся інформація, щодо можливостей, на які може розраховувати громадянин України – ВПО.

Впровадження відпрацьованого механізму надання гуманітарної допомоги в усіх громадах Бориспільського району.

Відкриття ХАБів для надання в першу чергу консультаційної допомоги, налагодження комунікацій з владою в ОТГ;

Використані джерела в Аналітичній довідці:

1. «Керівні принципи по питанню о переміщеннях всередині країни/

- Економічна і соціальна Рада ООН (ЕКОСОП), 22 липня 1998. - E/CN.4/1998/53/Add.2.» Режим доступу: <http://www.refworld.org.ru/docid/50b345932.html>)
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньопереміщених осіб». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
 3. Дослідження «Внутрішньо переміщені особи: соціальна та економічна інтеграція в приймаючих громадах», Київ, 2016 рік
 4. <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/normativno-pravova-baza-u-sferi-zabezpechennya-prav-vpo-ta-inshogo-civilnogo-naselennya-yake-postrazhdalo-vid-timchasovoyi-okupaciyi-ta-zbrojnogo-konfliktu>
 5. <https://forestcom.org.ua/project/zabezpechennya-nagalnih-gumanitarnih-potreb-vpo-vikom-vid-30-rokiv-v-ramkah-programi-yednannya-zaradi-diyi>
 6. РОЗПОРЯДЖЕННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ від 7 квітня 2023 р. № 312-р Київ «Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках»

2.3.2. Аналіз головних потреб ВПО. Узагальнення накопиченого досвіду в розв'язанні проблем ВПО

Вважаю одним з найкращих посібників для аналізу головних потреб ВПО - Методичний посібник з оцінювання потреб ВПО у громадах, виданий Харківським інститутом соціальних досліджень, в якому зазначено:

«Результати вивчення потреб вразливих категорій населення, і передусім ВПО, на різних етапах вирішення проблем можливо використовувати для:

1. визначення напрямків політики підтримки, яка є обов'язковою на першому етапі посилення уваги держави або громади до певної категорії осіб, що опинилась чи може опинитися у складних життєвих обставинах внаслідок військових конфліктів, техногенних

чи природних катастроф та інших негативних факторів впливу на людину;

2. моніторингу, оцінки ефективності, результативності заходів підтримки, що застосовуються під час реалізації нормативних актів, спеціалізованих державних та місцевих програм. Для вивчення необхідності та можливостей внесення змін та удосконалення діючих рішень;

3. своєчасного припинення заходів підтримки в разі ліквідації наслідків негативних факторів впливу. Недопущення перевитрат і нецільового використання бюджетних коштів та інших ресурсів, спрямованих на соціальну підтримку. При плануванні підтримки, спрямованої на задоволення потреб, можуть виникати певні складнощі, такі як:

- обмеженість або брак ресурсів;
- несприйняття деякими категоріями населення громади необхідності заходів із задоволення потреб інших категорій, зокрема і ВПО;
- нерозуміння потреб ВПО керівництвом органів місцевої влади та небажання організувати заходи щодо задоволення їхніх потреб» [42, с.31].

Переконати представників громади та керівництво допоможуть якісно організовані інформаційні кампанії, відповідні публікації в ЗМІ, залучення до обговорень та планування підтримки мешканців громади та представників депутатського корпусу місцевої ради, якісно підготовлені аналітичні матеріали та цікаві презентації.

Але у більшості випадків найгострішими стають проблеми, пов'язані із браком ресурсів. Маючи результати оцінювання потреб вразливих категорій населення, варто вирішувати, на що насамперед спрямувати наявні ресурси, які саме проблеми потребують найбільшої уваги та найскорішого вирішення.

Оцінка пріоритетності потреб повинна враховувати:

1. Категорії населення, їхній кількісний склад та гендерні особливості.
2. Основні характеристики проблем та їхні наслідки: -
 - Чи є проблеми та обмеження специфічними для категорії осіб, що вивчається, або вони характерні для більшості категорій місцевого населення;
 - Чи є проблеми та обмеження характерними для цієї території або є типовими для країни (регіону) загалом;
 - Чи стикалися з такою проблемою раніше, як вона вирішувалася та які наслідки мала. Чи є досвід вирішення цієї проблеми іншими громадами;
 - Які характерні обставини, гендерні особливості проявів проблеми;
 - Чи можуть наявні складнощі та проблеми спровокувати інші негативні явища (соціальну напругу серед місцевого населення, підвищення криміногенної ситуації, рівня захворюваності, смертності інші);
 - Оцінити масштабність негативних явищ. Чи мають вони тенденцію до поширення на інші територіальні громади, регіони тощо;
 - Чи має вплив негативних явищ миттєвий прояв, чи він може бути відтермінований у часі.
3. Рівень впливу проблеми на життя та здоров'я людини. Саме аналіз пріоритетності дає нам підказку щодо реальних та дієвих шляхів, спрямованих на задоволення потреб та успішну інтеграцію ВПО у громаду. Основні шляхи до задоволення потреб ВПО можуть зводитися до:
 - формування пропозицій центральними органам виконавчої влади (для вирішення проблем, які потребують змін у законодавстві або значних матеріальних затрат);
 - організації заходів на рівні громади (створення стратегічного

довгострокового документа, проведення структурних змін, залучення додаткових ресурсів). Завжди є спокуса перекласти більшість проблем на плечі держави, але в часи децентралізації таких можливостей стає все менше. Отже, для вирішення проблем власними силами, тобто на місцевому рівні, необхідно враховувати певні умови та особливості організації надання допомоги, послуг, додаткового забезпечення та інших видів підтримки, а саме:

- Які види підтримки можуть бути залучені для вирішення проблем. Чи існують альтернативні варіанти;

- Чи має громада досвід надання необхідної підтримки. Може в громаді вже надаються необхідні послуги та необхідно лише поширити їх надання на нову категорію потребуючих;

- Терміни запровадження необхідної допомоги. Чи є вона терміноюю, тимчасовою або заходами довготривалої підтримки;

- Які є гендерні особливості або специфічні умови організації надання необхідної підтримки;

- Який прогноз ефективності або очікувані результати (чи дозволяє підтримка повністю вирішити проблему або спрямована на її мінімізацію). Важливим кроком є вивчення наявних і необхідних ресурсів для запровадження заходів підтримки. Можливостей для перерозподілу існуючих та пошуку додаткових ресурсів. Цей процес також має декілька особливостей:

- Ресурси розглядаються комплексно та за категоріями: матеріально-технічна база; фінансові можливості; кадровий потенціал.

- Проводиться оцінка та вивчення: наявних та необхідних ресурсів; ресурсів внутрішніх, які можна набути або покращити власними силами (наприклад: провести навчання чи підвищити кваліфікацію завдяки залученням до процесу партнерських інституцій та профільних закладів освіти; збільшити обсяги бюджетного фінансування; здійснити перерозподіл, передачу в користування матеріальних цінностей від однієї установи до іншої); додаткового залучення зовнішніх ресурсів (наприклад: коштів бюджету

вищого рівня, ресурсів сусідньої громади на умовах співробітництва, недержавних організацій шляхом поширення проектної діяльності, проведення або участі у конкурсах). Перелічені чинники можуть суттєво вплинути не тільки на види, обсяги, терміни й результати впровадження заходів підтримки та задоволення потреб вразливих категорій, а й на черговість впровадження.

Також хочу звернути увагу на проведену роботу для розробки Перспектив розвитку волонтерського руху у контексті проблем ВПО, яка була зроблена на початку вторгнення російської федерації в Україну, в якій визначені потреби ВПО та методи вирішення проблем. Даний аналіз був замолений АКТИВНЕ GROUP та Активній громаді для узагальнення ситуації (Додаток 1.) Також дана робота дуже докладно відображає ситуацію з ВПО, та визначення механізмів вирішення проблем, пов'язаних з даною категорією, на прикладі вивчення та об'єднання, узагальнення накопиченого досвіду.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ВОЛОНТЕРСТВА В УКРАЇНІ

3.1. Нормативно-правове та організаційно-правове регулювання інституту волонтерства в Україні

Як було зазначено вище, інститутом волонтерського руху розуміється громадський рух, що базується на добровільному об'єднанні волонтерів, мета якого полягає у провадженні будь-якої соціальної, добровільної, неприбуткової та вмотивованої діяльності, яка спрямована на допомогу та користь. Історія і сьогодення показує, що волонтерство – це потужний соціально-суспільний рух, який раніше частково може приймати на себе повноваження державних соціальних установ, а в період війни прийняв значні повноваження багатьох інших державних установ та відомств. Волонтерська допомога стала досить важливою в умовах бойових дій на сході та у підтримці воїнів і громадян, що проживають на тих територіях, де ведуться бойові дії. Волонтерський рух став не лише проявом самовідданої активності громадян для підтримки військових, але і тим фактором, що зміг об'єднати і самоорганізувати суспільство в державі. Для України, в умовах повномасштабної війни російської федерації проти України цей громадянський інститут набув ще більш особливої актуальності та важливості. Виключно у випадку ефективного реалізації людського потенціалу на сучасному етапі становлення України як незалежної, цивілізованої держави має визначальне значення. Визначено, що як в Україні, так і у світі вважається, що волонтерська діяльність може відповідати існуючим положенням тільки тоді, коли наявні концептуальні умови її правового регулювання. Сфера волонтерської діяльності перебуває у сфері законодавчого регулювання, виникла нагальна потреба у реагуванні на зміни, що відбулися стосовно надання волонтерської допомоги, захисту волонтерів, підтримки з боку публічної адміністрації. З 2011 року Україна має

спеціальний закон, який регулює діяльність волонтерів. Так, в Законі України «Про волонтерську діяльність» [43] міститься легальне визначення волонтерства: волонтерська діяльність - добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги. В свою чергу, волонтерською допомогою вважаються роботи та послуги, які виконуються або надаються волонтерами безоплатно. Військові дії стали реакцією на зміни і появу Проекту Закону «Про внесення змін до Закону України „Про волонтерську діяльність” щодо підтримки волонтерської діяльності» № 7363 від 10.05. 2022, розробленого з метою сприяння розвитку волонтерського руху в Україні. Не зменшуючи вагомості та необхідності цього документу, слід констатувати, що деякі його положення потребують удосконалення, інші потребують додаткового регулювання. Адміністративно-правове забезпечення волонтерської діяльності становить собою діяльність, спрямовану на впорядкування процесів надання допомоги, як одній конкретній особі, групі осіб, державним органам, організаціям і навіть самій державі. Вищезазначене свідчить про те, що внаслідок взаємодії публічних та приватноправових елементів утворюється міцна основа для функціонування волонтерських організацій.

За законодавством - Волонтерська діяльність ґрунтується на таких основоположних засадах:

- добровільність та доброчинність;
- законність;
- гуманність та гідність;
- спільність інтересів і рівність прав її учасників;
- гласність;
- відповідальність;
- конфіденційність.

Таким чином, основними законодавчими актами, що регулюють діяльність волонтерського руху в Україні, є Закони України: «Про волонтерську діяльність» [43], «Про громадські об'єднання» [44], «Про благодійну діяльність і благодійні організації» [45]. Позитивні зміни, пов'язані з прийняттям в Україні цих нормативних новацій відзначило Агентство США із міжнародного розвитку (USAID) в контексті дослідження «Індексу сталості неурядових організацій» (CSOSI). Закон України від 5 березня 2015 року № 246-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності» [46] регулює суспільні відносини, пов'язані з провадженням волонтерської діяльності в нашій країні. Основним завданням цього Закону є ефективне регулювання правовідносин, що виникають в процесі провадження волонтерської діяльності в Україні, сприяння розвитку волонтерського руху, підвищення якості надання волонтерської допомоги. «Цей Закон уточнює терміни «волонтерська діяльність», «волонтер», знімає обмеження для здійснення волонтерської діяльності організаціями та установами, уточнює права та обов'язки волонтерів і організацій та установ, які залучають до своєї діяльності волонтерів, пояснює особливості відшкодування витрат, пов'язаних з наданням волонтерської допомоги. Зокрема, ним доповнено напрями діяльності: надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків НС; надання волонтерської допомоги Збройним Силам та іншим військовим формуванням України, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану. Передбачено надання соціальних послуг у вищевказані періоди працівниками і волонтерами, які не мають документів, що підтверджують їх фаховий рівень. Запроваджено залучення волонтерів до виявлення осіб/ сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, визначено перелік соціальних послуг, що можуть надаватися екстрено (кризово), та впроваджено надання таких послуг за спрощеною процедурою. В особливий період ЄДСЦЗ функціонує відповідно до вимог

Кодексу цивільного захисту України» [47] і з урахуванням особливостей, що визначаються згідно із Законами України «Про правовий режим воєнного стану», «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію», іншими нормативно-правовими актами. Згідно із ст. 22 Кодексу цивільного захисту України [47] до сил цивільного захисту належать формування цивільного захисту та добровільні формування цивільного захисту, основними завданнями яких є запобігання та ліквідація наслідків НС. Формування цивільного захисту поділяються на об'єктові і територіальні. Вони утворюються для проведення великих обсягів робіт з ліквідації наслідків НС, воєнних (бойових) дій чи терористичних актів, а також для проведення відновлювальних робіт, які потребують залучення великої кількості населення і техніки: 1) об'єктові – у суб'єктах господарювання, які володіють спеціальною технікою і майном, а працівники підготовлені до дій в умовах НС – суб'єктом господарювання; 2) територіальні (шляхом об'єднання об'єктових формувань цивільного захисту на відповідній території) (ст. 26). Такі формування утворюються під час загрози або виникнення НС для проведення допоміжних робіт із запобігання або ліквідації наслідків НС за рішенням Ради міністрів АР Крим, центрального органу виконавчої влади, місцевої державної адміністрації, органу місцевого самоврядування (ст. 27). У свою чергу Верховною Радою прийнято Закон України від 15 березня 2022 року № 2132-IX « Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період» [48], який передбачає можливість реалізації цільової мобілізації у відновлювальний період після завершення військових дій для ліквідації їх наслідків. Головною відмінністю цільової мобілізації від «звичайної» є залучення осіб виключно для ліквідації наслідків військових дій на відповідних територіях та їх відновлення. У свою чергу Кабінет Міністрів України постановою від 7 травня 2022 року № 545 вніс зміни до Положення про ЄДСЦЗ, затвердженого постановою КМУ від 9 січня 2014 року № 11.

Так, Положення про ЄДСЦЗ було доповнено новим пунктом, який визначає такі додаткові завдання зазначеної системи у відновлювальний період: проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків ведення воєнних дій та НС; ліквідація наслідків воєнних дій у населених пунктах та на територіях, що зазнали впливу засобів ураження; вжиття заходів для відновлення об'єктів критичної інфраструктури сфери життєзабезпечення населення; визначення населених пунктів та районів, що потребують проведення гуманітарного розмінування, маркування небезпечних ділянок, проведення очищення (розмінування) територій; залучення до ліквідації наслідків ведення воєнних дій та НС міжнародної допомоги. Це означає, що українців залучатимуть до ліквідації наслідків воєнних дій на територіях, що постраждали від російської агресії, та їх відновлення. Проте, такі громадяни не будуть брати участі у бойових діях, вони працюватимуть на територіях після проведення розмінування та аварійно-рятувальних робіт із збереженням робочого місця, посади та середньої зарплати даних призовників. Ці завдання були раніше зазначені у ст. 83 Кодексу цивільного захисту [47]. З метою ліквідації НС техногенного або природного характеру державного рівня та їх наслідків може проводитися цільова мобілізація у порядку, визначеному Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану та іншими нормативно-правовими актами». Однак, проведення цільової мобілізації у відновлювальний період можливе після завершення військових дій для ліквідації їх наслідків, після того, як Президентом України будуть визначені терміни, вид, обсяги та порядок проведення такої мобілізації у рішенні про її проведення. Важливо зазначити, що перелічені додаткові завдання діють у відбудовний період. Чіткого визначення терміну відбудовний період законодавство на даний час не містить. Але виходячи, зокрема, із норм Закону про мобілізацію можна зрозуміти: він настає після закінчення воєнних дій та частково належить до особливого періоду. Перелік заходів, відбудовного періоду після закінчення воєнних дій та строки їх

здійснення визначає Кабінет Міністрів України (ст. 12 Закону про мобілізацію). Отже, потребують додаткового врегулювання питання кого конкретно торкнеться ця мобілізація, на який строк будуть мобілізувати, чи зберігатиметься роботодавцем середній заробіток мобілізованим працівникам. Практика залучення волонтерів до запобігання виникненню НС та їх ліквідації вже давно застосовується у Європі.

Волонтерська діяльність перетинається з багатьма сферами публічного управління в період війни з росією. Тому держава розуміючи важливість інституту волонтерства повинна мотивувати та забезпечувати безпеку та соціальну захищеність волонтерів.

Так держава потурбувалася та обмалювала витрати, що пов'язані зі здійсненням волонтерської діяльності і забезпечила відшкодуванням.

Волонтерам для провадження волонтерської діяльності можуть бути відшкодовані витрати на відрядження на території України та за кордон у межах норм відшкодування витрат на відрядження, встановлених для державних службовців і працівників підприємств, установ та організацій, що повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів

Волонтеру можуть бути відшкодовані підтвержені документами:

- «витрати на проїзд (включаючи перевезення багажу) до місця здійснення волонтерської діяльності;
- витрати на отримання візи;
- витрати на харчування, коли волонтерська діяльність триває більше 4 годин на добу;
- витрати на проживання в разі відрядження волонтера до іншого населеного пункту для провадження волонтерської діяльності, що триватиме більше 8 годин;
- витрати на поштові та телефонні послуги, пов'язані із здійсненням

волонтерської діяльності;

- витрати на проведення медичного огляду, вакцинації та інших лікувально-профілактичних заходів, безпосередньо пов'язаних з наданням волонтерської допомоги.

Відшкодування витрат може здійснюватися за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів – у разі укладення з ними договору про надання волонтерської допомоги, міжнародних програм, або установи, організації, з якою волонтер уклав договір про провадження волонтерської діяльності, а також за рахунок інших джерел фінансування, не заборонених законодавством».[49]

Також волонтери мають податкові пільги?

22 листопада 2022-го року Верховна Рада України ухвалила Закон України « Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги, зібраної волонтерами» (законопроект від 27.06.2022 № 7492). Однак, цей закон ще не набрав чинності.

Закон передбачає, що після включення особи до Реєстру волонтерів звільнення від оподаткування (18 % ПДФО та 1,5 % військового збору) поширюється не лише на майбутні періоди, а й на строк з 24 лютого 2022 року до моменту внесення особи до Реєстру волонтерів.

Наразі діє норма, відповідно до якої, якщо волонтера вносять до Реєстру сьогодні, наприклад 06.12. 2022 року – він отримає пільгу на майбутнє та за попередній 2021 рік. Формулювання чинної норми не дозволяє волонтеру претендувати на пільгу в період 01.01.2022 по 06. 12.2022, тобто на період 2022 року, коли він ще не був внесений до Реєстру.[38]

Нормативно-правова база:

- Закон України " Про волонтерську діяльність "

- Постанова Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2015 року № 556 "Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності"
- Постанова Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 року №604 "Деякі питання виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, бойових дій та збройного конфлікту"
- Закон України « Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги, зібраної волонтерами» (проект закону № 7492 від 27.06. 2022)
- ЗАКОН УКРАЇНИ “Про благодійну діяльність та благодійні організації”
- ЗАКОН УКРАЇНИ “Про громадські об’єднання”
- ЗАКОН УКРАЇНИ “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб”
- ЗАКОН УКРАЇНИ “Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту”
- Податковий кодекс України (пп.165.1. 54 п.165.1 ст. 165; п. 29 підрозд. 1 розд. XX)
- Закон України від 16 листопада 2022 року № 2747-IX « Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування благодійної допомоги, зібраної волонтерами»
- Закон України від 16 листопада 2022 року № 2757-IX «Про внесення зміни до пункту 21 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» щодо вдосконалення порядку включення благодійників – фізичних осіб до Реєстру волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації»
- Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI “Про благодійну діяльність та

благодійні організації”

- Наказ Міністерства фінансів України від 30.10.2014 № 1089 “Про затвердження Порядку формування та ведення Реєстру волонтерів антитерористичної операції та/ або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації”, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 19.11.2014 № 1471/26248
- ПОСТАНОВА Кабінету міністрів від 20 листопада 2023 р. № 1216 (ЗМІНИ, що вносяться до постанов Кабінету Міністрів України щодо реєстрації та обліку гуманітарної допомоги та її отримувачів у період воєнного стану)

Також правове регулювання благодійної діяльності здійснюється **Конституцією України, Цивільним та Господарським кодексами**, окремі аспекти благодійництва врегульовано в **Податковому та Митному кодексах**.

В умовах війни, розпочатої російською федерацією проти України 24 лютого 2022 року, значущість такого суспільно корисного явища, як волонтерство, суттєво підвищилася: кількість громадян України, залучених до благодійної та волонтерської діяльності, суттєво зросла і продовжує збільшуватися.

Тепер волонтером став майже кожен українець, який прихистив громадян, які втратили своє житло внаслідок бойових дій, який готує страви для військових на фронті, виливає свічки тощо. Таких прикладів – безліч, але вони не охоплюють усіх масштабів моральної свідомості та гуманності українського народу. Але це означає, що законодавство повинно повністю трансформуватися та потребує значних доповнень та доопрацювань, адже виклики війни потребують нових удосконалених інструментів волонтерської діяльності підвищення престижу цього виду зайнятості та залучення якнайбільше верств населення до цього виду діяльності.

Так, відсьогодні чинне законодавство передбачає такі додаткові напрями волонтерства в умовах війни:

- сприяння центральним і місцевим органам виконавчої влади, органам

місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям, об'єднанням громадян, а також фізичним особам, які здійснюють соціальний патронаж, у проведенні заходів, спрямованих на соціальну адаптацію осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом;

- надання волонтерської допомоги, пов'язаної із захистом та рятуванням тварин.

Також новий Закон забезпечує можливість для розробки та імплементації загальнодержавних цільових програм з підтримки розвитку волонтерства та інших заходів з метою підтримки волонтерської діяльності в Україні.

Законом визначено також, що волонтерська допомога може здійснюватися в онлайн-режимі за допомогою мережі Інтернет та інших телекомунікаційних мереж.

Крім того, завдяки нормам законодавчого акту в Україні буде створена інформаційно-аналітична платформа для інформування про можливості волонтерства в Україні та за її межами, підтримки інститутів громадянського суспільства у залученні волонтерів та для розміщення іншої інформації з метою сприяння розвитку волонтерського руху в Україні.

У той самий час «чорне волонтерство» призвело і до поширення зловживань у цій сфері з боку недобросовісних осіб: із зростанням кількості громадян, готових жертвувати власні кошти на благодійні потреби, активізувались також і шахрайські структури, які під виглядом благодійної діяльності проводять публічні збори пожертв. Багато в чому така шахрайська діяльність в Україні стала можливою у зв'язку з відсутністю реальних способів контролю та звітності під час здійсненні благодійної діяльності.

Це нашо вхує нас на необхідність вдосконалення контролю за використанням коштів пожертвувачів і, як необхідність - покласти на благодійні організації, громадські організації обов'язку щомісячно оприлюднювати на офіційному веб-сайті інформацію про структуру та розмір доходів і витрат. Необхідним є і закріплення їх обов'язку повертати благодійнику грошові пожертви, якщо вони були використані не за цільовим призначенням. Держава з 1 грудня 2023 року ввела Правила, за якими гуманітарна допомога в умовах воєнного стану мала ввозитися в Україну, але запровадження правил перенесені на 1 квітня 2024 року. Це передбачено постановою КМУ від 20.11.2023 р. №1216.

Також в період аналізу нормативно-правової бази, я дійшла висновку що, незважаючи на загалом позитивні зрушення в регулюванні здійснення благодійництва в Україні, ця сфера потребує вирішення низки проблем, які постійно виникають. Насамперед слід удосконалити правову базу, що регламентує суспільні відносини, пов'язані з благодійництвом, і ліквідувати прогалини, неточності та суперечності законодавства в волонтерській діяльності. Однак цього недостатньо. На цьому етапі наша держава потребує запровадження реально діючих механізмів боротьби із зловживаннями, які мають місце під виглядом благодійної діяльності: прозорість, публічність і звітність повинні бути пріоритетними в роботі благодійних організацій. А нормативне закріплення відповідальності за порушення законодавства у сфері благодійницької діяльності має стати дієвим засобом запобігання зловживанням з боку недобросовісних осіб.

Якби мене, як волонтера, запитали: **“Що потрібно змінити на законодавчому рівні в Україні для покращення умов діяльності волонтерів та організацій яким вони допомагають?”**, я би виділила наступне -

- Збільшити прозорість та простоту співпраці з органами місцевого самоврядування, державними органами;

- Створити навчальні блоки для населення щодо можливостей громадянського суспільства та волонтерського менеджменту;
- Дозволити включати підтверджений термін провадження волонтерської діяльності до трудового стажу;
- Чітко визначити права та обов'язки волонтерів – як конкретного волонтера/волонтерки, так і загалом;
- Створити механізми захисту (соціальних гарантій) для волонтерів на державному рівні;
- Скасувати оподаткування прямих витрат волонтерів, які виникають для ГО/БО під час роботи волонтера;
- Спростити механізм реєстрації волонтера (примітка: для фізичних осіб-благодійників);
- Передбачити або популяризувати механізми верифікації волонтерів, щоб зменшити кількість недобросовісних волонтерів та організацій;
- Необхідна матеріально-технічна та фінансова допомога волонтерським проектам;
- Створити більше роз'яснень щодо застосування норм законодавства у діяльності волонтерів;
- Необхідність правової допомоги волонтерам;
- Створення Центрів консультаційно-правової допомоги волонтерам;
- Вести інформаційну політику в сфері волонтерської діяльності, для популяризації інституту волонтерства веред громадянського суспільства, а особливо молоді.

3.2. Зарубіжний досвід нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності

Волонтерство є невід'ємною частиною розвиненого громадянського суспільства, що сприяє його розвитку та процвітання. Більше того, значення волонтерства вимірювати і з точки зору соціально-економічного капіталу. Міжнародні структури, такі як Генеральна Асамблея ООН, Європейський

парламент та Парламентська асамблея Ради Європи, закликають уряди визнавати цінність волонтерства та сприяти залученню волонтерів до різної діяльності. У відповідь на це багато країн світу розробили комплексні правові рамки, що регулюють та захищають волонтерську діяльність та заангажованих волонтерів.

Аналіз діючих нормативно-правових актів та існуючої наукової доктрини дозволяє об'єднати суб'єктів міжнародної волонтерської діяльності у наступні категорії:

— держава — як ініціатор або організатор здійснення волонтерської діяльності (замовник волонтерських послуг) та/або як приймаюча сторона результатів волонтерства;

— юридичні особи (міжурядові, міжнародні неурядові організації, волонтерські об'єднання, асоціації, служби, центри), що, в свою чергу, утворюють різні структурні підрозділи для досягнення волонтерських цілей і завдань на місцях (група, команда, ініціатива тощо);

фізичні особи — волонтери, координатори волонтерської діяльності (директор, керівник, менеджер), групи (табору, команди), а також особи, яким безпосередньо надається волонтерська допомога.

Розглядаючи державу як суб'єкта міжнародного волонтерського руху, вважаємо за доцільне навести визначення, сформульоване К. А. Важною: «Держава — це суб'єкт міжнародного публічного права, що становить собою політико-правове територіальне утворення, яке відповідає наступним критеріям: має постійне населення, визначену територію, публічні органи державної влади, здатність самостійно вступати у міжнародні публічно-правові відносини»¹.

Оскільки країни, регулюючи волонтерську діяльність, переслідують різні цілі, існує стандарт для визначення масштабу регулювання. Весь контекст країни, мається на увазі її політична, економічна, культурна та

соціальна ситуація, а також традиції волонтерства, відіграють тут дуже важливу роль. Відповідно до практик у європейських країнах, найчастіше порушуються такі питання:

- Визначення понять «волонтер» та «волонтерська діяльність»;
- Визначення поняття «приймаюча організація»;
- Зміст волонтерського договору та умови, згідно з якими він укладається;
- Права і обов'язки волонтера та приймаючої організації, щодо один одного;
- Положення щодо відповідальності, що застосовуються щодо осіб, які порушують норми волонтерської діяльності;
- Стагнення податку з витрат, пов'язаних із провадженням волонтерської діяльності, наприклад, витрати на поїздки, проживання волонтерів поза місцем їх діяльності;
- Стимули для людей брати участь у волонтерській діяльності, такі як соціальні пільги, вклади у допомогу з безробіття;
- Умови міжнародної волонтерської діяльності, а саме волонтерська діяльність своїх громадян за кордоном та іноземних громадян у своїй країні

Останні тренди волонтерських практик у Європі показують, що міжнародне волонтерство перебуває на підйомі і стає особливо важливим у країнах із слабкою залученням своїх громадян до волонтерської діяльності. Законодавці також розпочали звертати увагу на це питання, надаючи окремі умови для міжнародних волонтерів, такі як можливість компенсації вищих витрат у зв'язку з витратами на поїздки та проживання чи гарантії більш вільних умов в'їзду та перебування в країні, наприклад, скасування віз для волонтерів.

У той час як соціальний та економічний внесок волонтерської діяльності у розвиток суспільства незаперечний і заслуговує на захист, не існує єдиного способу забезпечити захист та регулювання прав та обов'язків волонтерів та

волонтерських організацій. Відсутність регулювання не обов'язково буде проблемою, але повна відсутність правових положень у цій сфері створює перешкоди для здійснення волонтерської діяльності. Проблеми зазвичай виникають через відсутність чіткого правового статусу волонтерів, який буде їх відрізняти від найманих працівників, а також чітких вимог до їх діяльності, що дозволяє також забезпечити захист їхніх прав та пільг. Глибокий аналіз виявляє такі правові перешкоди, які з несприятливих правових рамок, що у Європі:

- Відсутність юридичного визначення терміну «волонтер» може призводити до того, що до волонтерів ставляться як до оплачуваних найманих працівників, застосовуючи до них вимоги трудового законодавства (наприклад, обов'язкове страхування, норми мінімальної оплати праці та ін.). Через це ОГО, які працюють із волонтерами, можуть нести покарання за недотримання цих положень. Наприклад, у Туреччині громадські організації одержують штрафи за наявність незастрахованих працівників, оскільки вимога до обов'язкового страхування працівників поширюється і на волонтерів. Така ж проблема існує і в Албанії, де ОГО зобов'язані реєструвати волонтерів у Бюро зайнятості та змушені оплачувати їх страхування під загрозою серйозного покарання.
- Права та пільги. Через відсутність чіткого статусу волонтерів, волонтерська діяльність, що здійснюється поза сферою регулювання трудовим законодавством, може трактуватися як нелегальна праця. Це може призвести до втрати волонтерами певних пільг, таких як соціальне забезпечення та допомоги з безробіття.
- Оподаткування, яке поширюється на відшкодування витрат, пов'язаних з волонтерською діяльністю, залишається великою проблемою у несприятливих правових умовах. Оскільки компенсація має покривати лише необхідні витрати волонтера, будь-які податкові відрахування, що

вилучаються із загальної суми, мають значення та створюють практичні перешкоди для залучення волонтерів. Деякі європейські організації (наприклад, Фонд Роберта Шумана у Польщі) назвали оподаткування,

розповсюджується на компенсацію витрат, головною перешкодою під час відправлення іноземних волонтерів до Грузії. Ця проблема має бути вирішена після прийняття нового законопроекту про волонтерство, до якого вносяться поправки до податкового кодексу, згідно з якими запроваджуються податкові пільги щодо волонтерської діяльності. В Естонії лише некомерційним об'єднанням та фондам, чинним у суспільних інтересах, дозволено компенсувати витрати волонтера, не сплачуючи прибуткового податку від загальної суми виплати.

- Коли немає чітко сформульованих норм правової відповідальності для волонтерської діяльності, може бути важко з'ясувати, хто відповідає за шкоду, заподіяну третім сторонам, внаслідок волонтерської діяльності, а також шкоду, заподіяну самим волонтерам. Норми правової відповідальності зазвичай відрізняються у цивільному праві та трудовому праві, і, коли у волонтера немає чіткого статусу стає незрозуміло, яке право потрібно застосовувати в описаних вище ситуаціях. Найкращою практикою є наявність окремих норм для волонтерської діяльності, оскільки це дозволяє захистити як волонтерів, і треті сторони.
- Міжнародна волонтерська діяльність також заслуговує на особливу увагу законодавців. З метою підтримки міждержавного співробітництва, норми регулювання волонтерської діяльності мають містити чіткий опис процедури отримання віз та забезпечувати захист іноземних волонтерів, а також своїх громадян, які здійснюють волонтерську діяльність за кордоном. Загальною проблемою залишається визначення, норми якої

держави повинні застосовуватися в щодо іноземних волонтерів: норми країни походження чи норми держави, в якій провадиться волонтерська діяльність.

Держава може приймати рішення надалі розвивати правові рамки для волонтерства з метою досягнення певних позитивних результатів, таких як економічний розвиток, просування ідей громадянськості та громадянської активності, скорочення рівня безробіття та інших. Наприклад, у Чехії у червні 2014 були внесені поправки до Акту про волонтерську діяльність, згідно з якими були введені оціночні сертифікати, які повинні служити як офіційне підтвердження проходження професійне стажування, таким чином допомагаючи безробітним у пошуку роботи.

Достатньо новим, але дуже важливим стимулом для розвитку регулювання волонтерської діяльності є створення механізму реагування на природні катастрофи, метою якого є управління та покращення ефективності стихійної волонтерської активності під час природних катастроф. Всесвітня конференція щодо зменшення небезпеки стихійного лиха 2005 року висловила свою підтримку створення таких механізмів. Вона також закликала держави просувати ідеї участі громадськості у подібного роду активності, а також забезпечувати стратегічне управління волонтерськими ресурсами у надзвичайних ситуаціях.

Головним завданням регулювання волонтерської діяльності є не перерегулювати цю сферу. Створення складних систем волонтерської діяльності або запровадження занадто великої кількості вимог до приймаючих організацій та волонтерів може демотивувати їхню відмінність від встановлення волонтерських відносин. Наприклад, визначення терміна «волонтер» має визнавати різні форми волонтерської діяльності, наприклад, одноразова волонтерська дія, короткострокова та довгострокова волонтерська діяльність; волонтерська діяльність через організацію та індивідуальна волонтерська діяльність, і розглядатися вони мають відповідно.

Для кожної форми волонтерської діяльності мають бути встановлені свої умови, а також мають існувати можливості для спонтанної короткострокової волонтерської активності, зокрема поза правовими рамками. Наприклад, у Чехії простіше організувати короткострокову волонтерську діяльність, але довгострокова набуває великого захисту, наприклад, у довгострокових волонтерів (працюючих щонайменше 20 годин на тиждень) весь час їх волонтерської діяльності включається до загального розрахунку допомоги з безробіття. Однак механізми реєстрації та звітності можуть бути досить контрпродуктивними. Вони можуть викликати складнощі для державних установ, які займаються їх імплементацією та управлінням, а також створювати додаткову ношу для тих, хто приймає.

Останні тренди волонтерських практик у Європі показують, що міжнародне волонтерство перебуває на підйомі і стає особливо важливим у країнах із слабкою залученням своїх громадян до волонтерської діяльності. Законодавці також розпочали звертати увагу на це питання, надаючи окремі умови для міжнародних волонтерів, такі як можливість компенсації вищих витрат у зв'язку з витратами на поїздки та проживання чи гарантії більш вільних умов в'їзду та перебування в країні, наприклад, скасування віз для волонтерів.

ВИСНОВКИ

Робота досліджує та розкриває існуючий мобілізаційний ресурсний потенціал волонтерського руху в Україні в контексті громадянського суспільства та переліку показників для їх оцінювання, в рамках соціальної роботи. З іншого ж боку громадянського суспільства та волонтерський рух полягає в забезпеченні національної безпеки України та є її інтегральною частиною. Це поняття інституту волонтерства розглядається з точки зору політично-суспільних та юридичних наук, оскільки в останньому розділі, присвяченому нормативно-правовій базі громадянського суспільства та явища волонтерства, перераховані основні українські та міжнародні правові акти та нормативна база, що стосується волонтаризму та динамічно їх змінює, критикує та розвиває. Основною рисою політологічно-юридичного куту зору на явище волонтерства є інституційно-правовий аналіз, аналіз практичного втілення явища волонтерства на Україні на прикладі Бориспільської ОТГ та на основі реальної робочої статистики та результатів виконаної соціальної роботи під час окупації України російською федерацією, а також розглядає перспективні шляхи подолання проблем, які виникають у процесі реалізації громадянського суспільства та волонтерства. Тож, мета роботи апробувати методики та інструменти, а також зробити висновки з практичної волонтерської роботи в ОТГ під час війни, також надання попередніх оцінок мобілізаційного потенціалу волонтерського руху в Україні з урахуванням системи внутрішніх і зовнішніх факторів, що на нього впливають. Теоретична база складає теорію мобілізації ресурсів, соціокультурний та політологічно-юридичний підхід. Особливість полягає у необхідності дослідити та врахувати соціокультурну специфіку українського суспільства, насамперед, ціннісно-мотиваційний аспект, а також їх масштабів в порівнянні з слабкими тенденціями до волонтерства в Західній Європі.

В роботі вдалося з'ясувати стан і можливості залучення вищевказаної теорії мобілізації, визначити показники вимірювання та ступеню готовності

суспільства до соціальної роботи, а також створити необхідні передумови для розробки та впровадження дієвих механізмів залучення соціальних ресурсів громадянського суспільства (в тому числі й волонтерських організацій та рухів) до процесів реформ і розвитку. Вдалося розкрити в повній мірі предмет дослідження - організаційно-правове регулювання волонтерської діяльності та механізми удосконалення в наданні гуманітарної допомоги в Україні. Одним з результатів даної роботи є міра впливу громадянського суспільства та волонтерської діяльності на збереження національної безпеки та підтвердити їх наукову новизну з точки зору політологічно - правових досліджень. Практичне вивчення надання допомоги по одному з напрямків волонтерської діяльності – допомога ВПО, включаючи також і інші соціально вразливі категорії, такі як інваліди, сироти, пенсіонери, безпритульні, алко- та нарко залежні, малозабезпечені, одинокі матері або батьки, опікуни тощо.

У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Для виконання соціально корисної роботи, що лягли в основу даного дослідження було використано ряд методів загальнонаукового та специфічно - соціологічного характеру:

- порівняльного аналізу і синтезу для концептуалізації понять волонтерства, волонтерської діяльності та волонтерських організацій та принципів їх функціонування;

- типологізації, для виявлення основних засад функціонування волонтерських організацій; моніторингу наявних даних для визначення стану проблеми.

Серед методів специфічного соціологічного характеру, було використаний такий метод як фокус-групове інтерв'ю для збору якісної інформації та контент-аналіз наявних статей по даній тематиці. Нарешті, інформаційно-аналітичний огляд нормативно-правових актів було здійснено на основі формально-логічного методу.

У представленій магістерській роботі: набуло подальшого розвитку

висвітлення діяльності волонтерства в зоні збройного конфлікту в Україні та вперше визначено ключові напрями удосконалення організаційно-правового регулювання цивільного обігу зброї в Україні, що передбачає:

- внесення відповідних змін у законодавство з урахуванням позицій зацікавлених сторін;
- удосконалено підходи до систематизації законодавства щодо волонтерства в Україні, зокрема виділено ключові підзаконні акти та відомчі інструкції з зазначеного питання, досліджено особливості та основні проблеми кожного з них, а також визначено їхнє місце та роль у процесах публічного управління у відповідній сфері;
- дістало подальшого розвитку дослідження особливостей організаційно-правового регулювання процесів забезпечення національної безпеки та реалізації громадянського суспільства в Україні, зокрема визначення специфіки діяльності державних органів, відповідальних за контроль та процедуру реалізації від отримання дозволів на відкриття ГО до міжнародної співпраці у сфері організаційно-правового регулювання реалізації процесу волонтерства.

Отримані наукові результати, представлені у висновках та рекомендаціях магістерської роботи, можуть бути використані органами публічної влади у процесах удосконалення чинного законодавства, присвяченого взаємодії державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування, представників громадських об'єднань, науковців та населення, зокрема у контексті внесення відповідних змін, доповнень до окремих нормативно-правових актів та механізмів надання гуманітарної допомоги.

Крім того, окремі положення магістерської роботи можуть бути використані при в підготовці навчальних програм дисциплін, тренінгів, курсів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації у сфері організаційно-правового регулювання цивільного контролю та здійснення колективної національної безпеки в Україні на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Олешко Наталія Петрівна, Тюніна Ангеліна Олегівна. Волонтерська діяльність як прояв спротиву українського народу у російсько-українській війні 2022 року // HISTORY AND ARCHEOLOGY, ARCHIVAL STUDIES, 2022. С.232..
2. Панькова О.В., Касперович О.Ю., Іщенко О.В., РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ДОСЛІДНИЦЬКА РОЗВІДКА. 2016 . С. 66-67..
3. «Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих» // Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2023. С.11..
4. Якобчук Анатолій. 5 грудня відзначають Всесвітній день волонтера. Режим доступу: <https://slovoproslovo.info/5-grudnya-vidznachaetsya-vsesvitniy-den-volontera..>
5. Павло ГОРІНОВ, Ростислав ДРАПУШКО. ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: соціально-правове дослідження монографія, 2022. С.9..//с
6. Вашкович В. Опис волонтерської допомоги (завдання) у договорах про надання волонтерської допомоги // Підприємництво, господарство і право. 2018. № 2. С. 46..
7. Болотова В. О., Ляшенко Н. О., Байдак Т. М. Волонтерська діяльність в Україні як вид соціальної активності // Грані. 2018. Т. 21. № 9. С. 49..
8. Купрієнко С. А. Словник Соціології (літери А-Я). Режим доступу: <https://kuprienko.info/kupriyenko-s-a-slovník-sotsiologiyi-literi-a-ya/>
9. Практикум: соціальна сфера (workshop book: social sphere) / автори-укладачі: І. В. Літяга, С. М. Ситняківська; за заг. ред. проф. Н. А. Сейко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. С. 117..
10. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної

- роботи / упор. Л. В. Лохвицька. Тернопіль: Мандрівець, 2017. С. 30..
11. Чайка І. Ю. Волонтерство: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні // Науково-теоретичний альманах «Грані». 2017. Т. 20. № 7(147). С. 77..
 12. Проценко О. О. Волонтерські практики в умовах вимушеної міграції в сучасній Україні: чинники та наслідки актуалізації: дис. канд. соціол. наук: 22.00.04. Харків, 2021. С. 6..
 13. Сірко В. С. Адміністративно-правове регулювання волонтерської діяльності в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2018. С. 44..
 14. Грищенко Н. І. Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія розвитку молодіжного лідерства // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2018. Вип. 2(38). С. 78..
 15. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи // Український соціум. 2016. № 2(57). С. 15, С. 27..
 16. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. Київ, 2021. С. 13. Режим доступу: https://caritas.ua/wp-content/uploads/2022/02/5_ukr_digital_whole.pdf
 17. Осовська Г. Основи менеджменту. [Електронний ресурс] / Г. Осовська, О. Осовський // Навчальний посібник / К.: "Кондор", 2006. – 664 с. 112 //Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-5412.html>
 18. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 р. № 3236-VI (у ред. від 3.09.2022 р.). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
 19. Марія Леонідівна. Волонтерський рух в Україні: історія та сучасність. Режим доступу: https://teletype.in/@maria_leonidivna/0FHtNfWMC6W
 20. Грищенко Н. І. Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія розвитку молодіжного лідерства // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія.

- Соціологія. Право. 2018. Вип. 2(38). С. 78..
21. Жук А. О. ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ ЯК ОДИН З ЗАСОБІВ ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ с.373-374..
 22. World War I and the American Red Cross [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.redcross.org/content/dam/redcross/National/history-wwi.pdf>.
 23. Міжнародний досвід волонтерської діяльності. // Політологія. – 2015. – С. 11–13.
 24. Горелов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. К.: НІСД, 2015. С. 23/
 25. Школа волонтерів: Навчальний посібник / За заг.ред. Г.С.Скитьової [Авторський колектив: Брик Я.А., Говорун Н. В., Дементьєв В.В., Лащук О.М., Мельник О.В., Потій О.В., Скитьова Г.С., Тищенко М.П.] – с.25, с.166, 2016..
 26. Онлайн-посібник "Волонтери" [Електронний ресурс] // Український форум благодійників. – 2016. – Режим доступу: [http://www.ufb.org.ua/uploads/%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%20v6%20\(20-04-2016\)%20web.pdf..](http://www.ufb.org.ua/uploads/%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%20v6%20(20-04-2016)%20web.pdf..)
 27. Лещенко Марія Олександрівна. «Волонтерська діяльність під час військових подій в Україні і світі», 2018, с.44, с.51
 28. Павлюк К. С. ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПРАКТИКИ / К. С. Павлюк. // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – С. 87–93..
 29. Barnet, T. (n.d.). Motivation and Motivation Theory. Retrieved December 10, 2014 from <http://www.referenceforbusiness.com/management/Mar-No/Motivationand-Motivation-Theory.html>
 30. Євген Букет Традиції національного волонтерства: від Київської Русі до російсько-української війни Режим доступу:

<https://armyinform.com.ua/2022/05/01/tradycziyi-naczionalnogo-volonterstva-vid-kyyivskoyi-rusi-do-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny/>

31. Міненко Г. М. Волонтерський рух: становлення та розвиток / Г. М. Міненко, А. Л. Ігнатуша // Освіта України в умовах військового конфлікту на Донбасі : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Лисичанськ 27 лютого 2017 р.). – Лисичанськ : ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного 95 університету імені Тараса Шевченка». – Лисичанськ : ФОП Чернов О. Г. – 2017. – С. 133–137.
32. День волонтера — International Volunteer Day, Режим доступу до ресурсу: <https://localmuseum.lebedyn.city/den-volontera-international-volunteer-day/>
33. Оксана Міхеєва. Повоєнна Україна і Світ: філософський, правовий та гуманітарний дискурси, 2022, с.91..
34. Національна безпека України: Складові елементи та виклики сьогодення, Режим доступу до ресурсу: <https://mil.in.ua/uk/blogs/natsionalna-bezpeka-ukrayiny-skladovi-elementy-ta-vyklyky-sogodennya/>.
35. Марія Чухрай, Інституціоналізація волонтерського руху в Україні: реалії та перспективи, с.106 -107..
36. Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8..
37. Перепелиця Л.В. Прояви індивідуального дитячого волонтерства в Україні на тлі повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, с. 140..
38. Юлія Матвєєва та Марія Остапович, експертки Ініціативи «Право в умовах війни». Режим доступу до ресурсу: <https://law-in-war.org/volonterstvo-osnovni-nyuansy/>..

39. Фарисей В.А., ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ ЯК ФОРМА ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ, с.49..
40. Горбачевський Т. Волонтерський рух на підтримку захисників Вітчизни, захист переселенців. Між війною і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Криму. Західноукраїнський вектор: монографія. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2017. С. 394–395
41. «Динамо» продовжує допомагати пораненим бійцям АТО/ООС у військовому шпиталі.. Режим доступу до ресурсу: http://www.fcdynamo.kiev.ua/allnews/news/dinamo_prodolzhaet_pomogat_ranenym_voinam_atoos_v_voennom_gospitale/?__cf_chl_jschl_tk__=pmd_wQRigCJ-PWCx1RA6o.H_yKS_zbY8ga7huxFO9cuhzPog-1631012704-0-gqNtZGzNAjucnBszQQR..
42. Авторський колектив: Денис Кобзін, Ганна Левкіна, Олена Луньова, Андрій Черноусов, Світлана Щербань, «Методичний посібник з оцінювання потреб ВПО у громадах»? с. 31..
43. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI / Верховна Рада України. Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
44. Закони України: «Про громадські об'єднання».
45. Закони України: «Про благодійну діяльність і благодійні організації»
46. Закон України від 5 березня 2015 року № 246-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності»
47. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02 жовтня 2012 р. № 5403-VI / Верховна Рада України. Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> Text
48. Закон України від 15 березня 2022 року № 2132-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля

та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період».

49. Назар Миринець, юрист EVERLEGAL, ПРАВОВИЙ СТАТУС
ВОЛОНТЕРА В УКРАЇНІ.

50. Василенко М. Е, «Волонтерська діяльність у зоні збройного конфлікту як форма соціальної активності громадян», 2018, с.10..

51. Режим доступу до ресурсу: Wikipedia.org..

52. Режим доступу до ресурсу: <https://ips.ligazakon.net/document/T182469..>